

SENT HOR BREIZ

SANT HERVE

GANT

An Ao. Hervé CALVEZ

PERSOUN-KANTON SANT-MIKEAL LESNEVEN

TROET E BREZOUNEK

GANT AN AO. YAN-LOUIS PRIGENT

SKEUDENNOM

GANT LOUIS AR QUENNEK

:: MOULLEREZ ::

AR SKRIDOU MAD

BREST, MCMXXVI :

Memo

23.11.7

SANT HERVE

SENT HOR BREIZ

SANT HERVE

GANT

An Ao. Hervé CALVEZ

PERSOUN-KANTON SANT-MIKEAL LESNEVEN

TROET E BREZOUNEK

GANT AN AO. YAN-LOUIS PRIGENT

SKEUDENNOM

GANT LOUIS AR GUENNEK

:: MOULEREZ ::

AR SKRIDOU MAD

: BREST, MCMXXVI :

DU MEME AUTEUR :

- Manuel paroissial de Saint-Louis de Brest,**
Plaquette illustrée..... 3 fr.
- Une visite à l'église Saint-Louis de Brest**
(épuisé).
- Les Pères de la Patrie au Bro-Léon (épuisé).**
- Saint Hervé (texte français)** 5 fr.

Imprimerie de la Presse Libérale du Finistère
4, rue du Château, Brest

SANT HERVE

E VUEZ

I

Ginivelez sant Herve

Hon oll zent Breizad a zo, kouls lavaret, deuet deuz Breiz-Veur. Unan goulskoude deuz ar re vrudetta, SANT HERVE, a zo ganet e bro Leon var-dro hanter ar c'houec'hved kantved.

D'ar mare-ze, ar re ziveza deuz ar Vretouned a rankaz teac'het araok ar Zaozoun, a zigoueze en Arvor. Kals deuz ar parresiou a zo fountet ; sant Pol, goude beza gounezet da Jezuz-Krist ar baianed a joume c'hoaz er vro, en doa renket peb tra evit ma vije eaz da bep unan beva e guir gristen, ha savet eskobti Leon. Hed a bed an hentchou digoret gant ar Romaned, e kichenik ar steriou, e dounder ar c'hoajou evel var ribl ar mor, e velet manac'htiez, chapelliou, testeni beo ez oa bro Leon bro ar beden hag al labour.

Neuze, var hent ar Romaned a ia deuz Keraez da Gastel-Ac'h (1), o piye gellet digouezout gant eur barz, hanvet *Hoarvian*.

(1) Demdost da Blouerne.



S. Herve, e Kemperven (Côtes-du-Nord)

Skoueden-dere i m. te uhelder.

Nee ha maastel Tad Kapusin.

Hennez ive en doa kuiteat e vro evit teac'het araok ar Zaozoun. El leac'h avad, evel an darn urasa deuz e genvroiz, dont var eün d'an Arvor, e zeaz da lez Childebert, roue Paris.

Hoarvian a ioa dreist da gana guersiou ha soniou savet gantan; abalamour da ze e voue great digemer vad d'ezan.

P'edo er gear, e plije gantan kana meuleudiou e vro; gant e genvroiz hag en o fenn, e zeaz d'an emgann en eur gana kan ar brezel. Brema, e ti an estren, e kane guersiou glac'hharuz, a lavare e rangalouz da veza bet treac'het ha da veza ranket dilezel douar e gavel. Avezhou, goulskoude, e kane e fisianz en amzer da zont; rak fisianz en doa eo amzer da zont, ha var e vuzellou-e tlie ive diouan komzou eun dijentil breizad da eur roue deuz Bro-Zaoz:

— « *Goalgas a c'helloc'h ar Vretouned ha zoken laza an darn urasa anezo; ne denoc'h ket, avad, a benn anezo, nemed Doue a ve a du ganeoc'h; ha kredi a ran, dervez diveza ar bed, Bretouned eo a uzo c'hoaz er c'horn douar-ma, Bretouned hag a gomzo brezonnek.* »

Hoarvian a joumas meur a vloavez e palez ar roue. Childebert bag e dud chentil a gare e glevet o kana, var e delen, guersiou ha soniou savet gantan. An diavezidi a dremene dre ar pales a deue d'e zelaou gant plijadur: pedet hag aspedet e voue da joun eno sto, ha kinniget e voue d'ezan eleiz a vadou hag a henoriou.

Hoarvian n'edo nemeur e chal gant traou ar

bed-ma ; n'en doa ket dizonjet ar prezegennou en doa klevet gant ar venec'h en e vro, hag a lavare n'eo ar madiou hag ar plijadurion nemed avel ha moget, hag o doa great fae varno, evit mont da veva eur vuez pinijennuz. Hoarvian a zoje eveldo ; c'hoant en doa da gemeret skouer varno ha da vont ganto da veva ar vuez a vevent.

Eun dervez eta, e c'houlen digant Childebert e lezel da guitat e balez evit mont d'en em denna en eur manac'hti brudet deuz e vro. Goulskoude araok dizrei da Vreiz-Veur, e felle d'ezan guelet ar c'horn douar ma veve e genvroiz, hag a ioa o tont da veza eur Vreiz nevez : aliez en doa kavet o c'hannaded e palez Childebert.

Ar roue ne glaskaz ket e zerc'hel en despet d'ezan; pell ac'hano soken: rei a reaz d'ezan arc'hant ha traou a dalvoudegez vraz gant lizeri, evit ma vije great digemer vad d'ezan e peb leac'h, ha kaset da benn e veach: gouloune neuze bro Leon, rei d'ezan kement en devije ezoum gant eur vag evit treuzi ar mor ha dizrei da Vreiz-Veur.

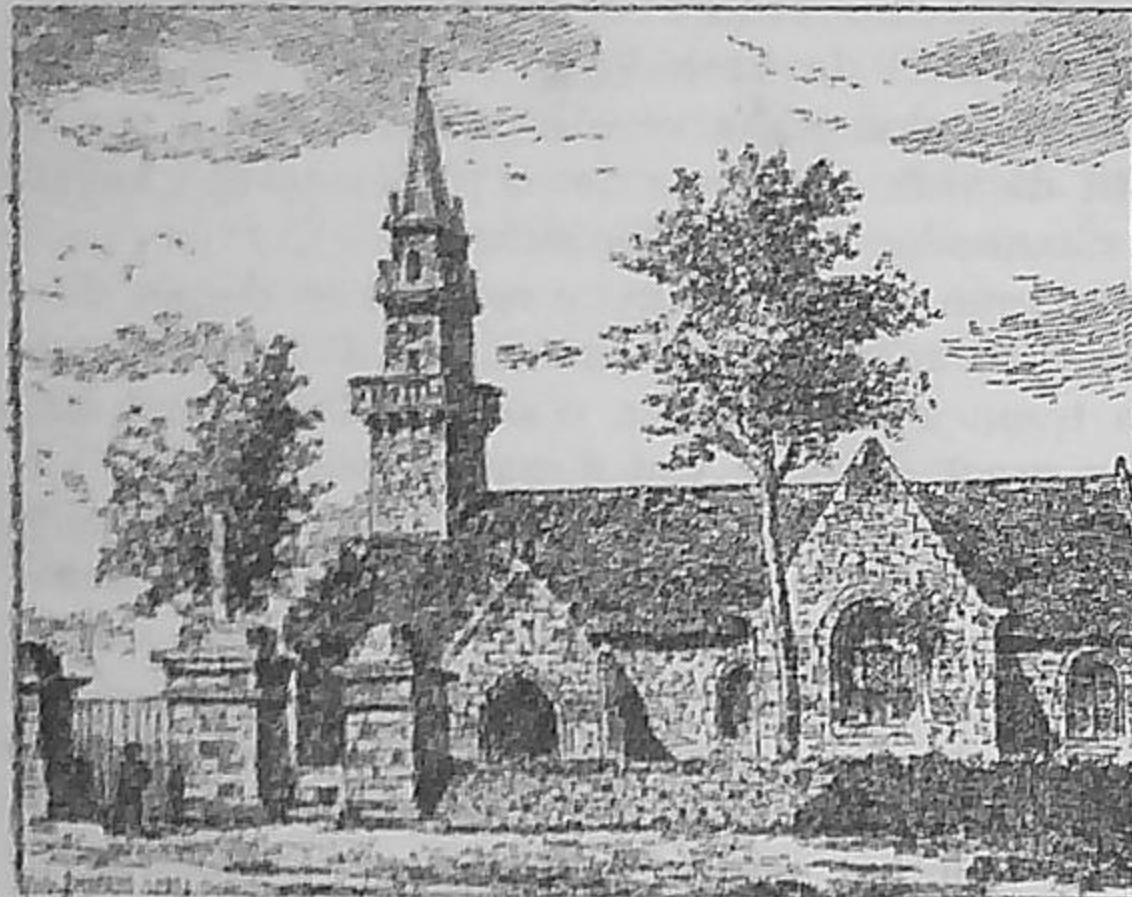
Great en doa e veach brao-brao hag edo o vont da dizout douar Leon, pa deu eun hunvre d'hen lakat meurbet nec'het : diou nosvez dioc'htu e sonjaz d'ezan beza kemeret da bried eur verc'h iaouank deuz ar vro. Hoarvian a ia d'an daoulin ha deuz a greiz e galoun e ra ar beden-ma da Zone:

« *O va Doue, gouzout a rit em boa c'hoant d'en em viret bepred guerc'h; ma teu an hunvreouze deuz perz an diaoul, grit na vezin mul touellet*

ganto; mar d-eo c'houi eo o peuz digaset anezo d'in, bezit ar vadelez d'hen diskouez d'in ker freaz ma na c'hellin ket fatia. »

An noz varlerc'h, dre e gousk, Hoarvian a velaz eun eal skeduz evel an eol, hag an eal a lavaraz d'ezan :

— « Hoarvian, Doue a anavez ar c'hoant e peuz da joun bepred guerc'h. Ar plac'h iaouank, e peuz



Landouzan, en Drennec

guelet dre da hunvre hag a dremen he amzer o studia hag o kana psalmou, e deuz great ive ar vœuze. Doue en deuz eur zonj all hag hen eo a ra d'id ober anaoudegez ganti. Rivanon eo he hano ; he

c'haout a ri var bord an hent ma kerzi dreizan. Heb aoun ebed, kemer anezi da bried : deuz ho timezi e c'hano eur c'hrouadur a vez eur zervicher bras da Zoue. »

An dervez varlerc'h, ar pez en doa lavaret an eal a zigouezaz. Var bord hent ar Romaned a ie a deuz Keraes da Gastel-Ac'h, e kichen Lan-Nuzan, — el leac'h ma veler hirio c'hoaz chapel gaer LANDOUZAN, e parrez an DRENNEC, — Hoarvian a gavaz ar plac'h iaouank a dlie beza e bried. O tenna dour edo deuz eur feunteun; diskleria a reaz oa Rivanon he hano, oa maro he zud, hag e veve gant he breur Rivoare, a dlie neubeud goude en em ober manac'h ha sevel manac'hti LANRIVOARE.

An dervez-se, Conomor hag ar re a rea hent gant Hoarvian, a dlie disken e ti Malo, mestr ar c'horn douar-ze. Kaset e voue kemenadurez da Rivoare da zont beteg eno, hag evel ma kave mad dimezi e c'hoar gant Hoarvian, eur beleg a eureujaz anezo.

An dervez varlerc'h, kerkent ha goulou-deiz, Hoarvian a lavaraz d'e bried iaouank :

— « C'houi zo ar vaouez kenta am meuz karet; var urz Doue eo ez oun dimezet ganeoc'h hag eun eal en deuz promettet d'in or bezo eur mab a vez eur honor ha nerz ar bobl kristen. »

Rivanon a respountaz :

— « Ma tlean kaout eur mab, ra c'hano dall, setu ar beden a ran d'an Doue oll c'halloudek.

— « Oh ! maouez, eme Hoarvian, ha n'eo ket digaloun ar vam a c'houlen ma c'hano dall ar mab

a die lakat er bed l... Ma vez ho peden selaouet gant Doue, en dizro hag en digoll, me a c'houlen dispartan rei d'her mab ar c'hraz da velet epad e ouer ar baradoz digor dirazan... Hag evit ma plijo ganian rei d'in va goulen, diwar vrema me a dro kein d'ar bed hag a roio d'ezan penn da benn kement deroz a joun c'hoaz ganen da veva. »

Doue a zelaouaz peden an tad hag ar vam.

Rivanon a lakenz er bed eur mab hag a ioa dall. Kement a ra Doue a zo great mad. Ar c'hrouadur zo ganet dall a lakeio e veuli, evel ma roio nerz da veur a hini da zougen kroasiou pounner digouezet ganto. Ped ha ped mam deuz hor bro, heb beza great peden Rivanon, o deuz lakeat er bed bugale hag a ioa dall ! Ar zonj deuz sant Herve, ha deuz ar vuez sanctel en deuz renet, en deuz roet nerz d'ezo da biega da volontez Doue.

M'en doa klevet peden ar vam, Doue a glevaz ire peden an tad.

Pa deunaz da veza braz, hervez ar vrud a redaz etouez an dud, Herve en devoue aliez an eurvad da velei ar baradoz digor dirazan. Setu ar pez a zesk d'ecomp ar beden-ma a zo e offiz koz sant Herve :

— « O va Doue, c'houi hag o peuz roet d'an den ekrut Herou ar c'hraz da velet ar zent hag an ealez, reit d'ecomp-ni, mi ho ped, dre e bedennou ha dre bedennou ar re en deuz pedet pa vele anezo, ar c'hraz da gaoul perz en ho madelez heb muzul. » (1)

Var a greder, sant Herve a zo ganet e keriaden LANRIOUL, e parrez GUITEVEDE : bet e zeuz eno eur park, hanvet c'hoaz en dervez hirio Gueredik sant Herve ; hag e terrouer Boullac'h e zeuz eur feunteun, hanvet feunteun sant Herve.

Pa voue badezet, krouadur Hoarvian ha Rivanon a voue hanvet Herve (*Hoarveus, Houarne, Houarno*). Neubeud goude Hoarvian a varve pe, evit sevemi ar vœu en doa great, en em dennaz en eul leac'h distro benag, hag a lezaz gant Rivanon ar garg da zevel o c'hrouadur.

II

Bugaleach sant Herve Sant Herve e skol ar manac'h Arzian

Sant Herve a dremenaz e vloaveziou kenta e terrouer KERAN, e parrez TREFLAOUENAN.

« Kerkent ha ma teuaz e spered da zigeri, e vam, a lavar d'eomp Albert Le Grand (1), a zeskaz d'ezan e bedennou ha leor ar psalmou; d'an oad a seize vloaz e c'houie dindan envor al leor-ze hag ive ar re anavezetta deuz hymnou ar brevier. »

Deskadurez ar vam na dea ket larkoc'h, ha na c'helle ket eta deski muioc'h d'he bugel.

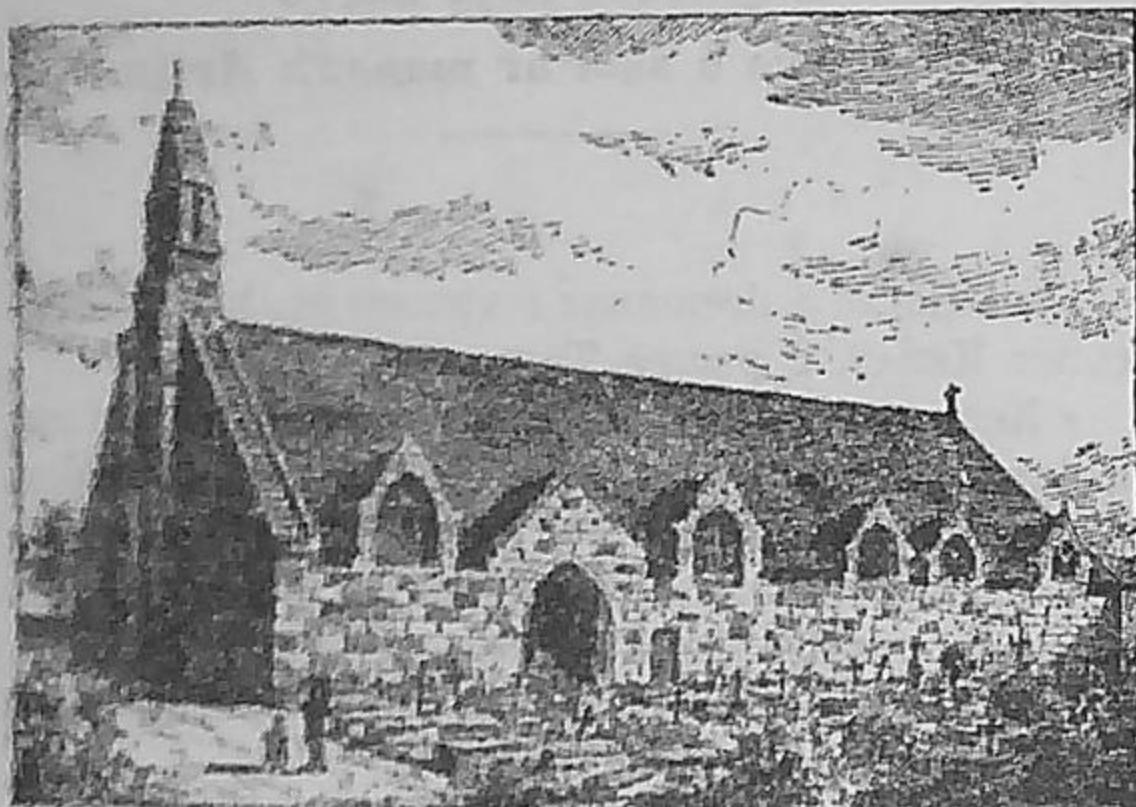
Mes Rivanon na gave ket avoalc'h an tam deskadurez-se evit he mab ; e gas a ra da skol eur manac'h, hanvet Arzian ; goudeze, evel m'en doa great Hoarvian, Rivanon en em dennaz he-unan en eul leac'h distro, pell deuz trouz ha safar ar bed.

Hervez ar vrud, Arzian a ioa o paouez dizrei deuz bro Yverzon (2); bet oa bet eno o tarempred

(1) Relijus a urs Sant Dominik, ganet e Montroulez, vardro 1597. E dud a ioa deus Kerigoal e parrez Plouzeniel, tostik da Lesneven ; hen eo en deuz da genta dastumed ha renket buez Sent Breiz.

(2) Irlande.

ar skolioù renet gant diskibien sant Patris (1), o teski ganto skiantchou ar bed-ma, ha dreist-oll ar skiantchou a ra ar zent, da lavaret eo an doare da bignat bemdez huelloc'h huella var skeul ar zantelez.



Trelacuenan

D'ar mare-ze e oa kalz darempret etre menac'h bro Yverzon ha re an Arvor. Setu perak n'euz ket a leac'h da veza souezet ma lavar d'eomp an hini en deuz skrivet buez sant Guenaël, e tremenaz ar zant-se pevar bloaz ha tregont o vont

(1) Sant Patrie a zo eur Breizad hag hen deus prezeget da genta an Aviel e bro Yverson, hag a zo deuet da veza e Zant Patron.

deuz eur manac'hti d'egile deuz enezennou an Arvor hag Iverzon. Menec'h Yverzon a zo varnez beza e barr o brud. Ar re anezo a deu neuze da vro Leon eo ar re genta a glev mouez Doue a gaso, heb dale, o breudeur da brezeg ar feiz en Arvor, e Bro-C'hall ha beteg enezennou an Islande. Dizale e vezoguelet Sant Colomban, e penn kalz menec'h deuz Iverzon, o tigouezout var ribl ster ar Rhin, o vont el leac'hiou distro ha gouez denz ar Suiss, hag o sevel manac'htiez brudet Annegray, Luxeul ha Bobbio.

Sant Herve a dremenaz seiz vloaz e skol Arzian. « *Infantia egressus, a lavar offis koz ar brevier, septennium totum litteris dedit, maxime humanioribus et Cantui ecclesiastico:* Seiz vloaz a dremenaz o teski ar skiantchou kaera ha kan an iliz. » Daoust ma 'z oa dall, ez oa ken barrek da zeski, ha ker buhan da greski e furnez hag e santelez, ma n'oa hini all evit mont d'e heul, ha ma 'z oa an oll souezet gant.

Hag Herve a veze guelet o vont gant an hent-chou renet gant Guic'haran. Eun dervez, var a gount Albert Le Grand, e treuze eur geriadenn, bugaligou, o tional o loaned, en em lakeaz d'ober goap outan:

— « *Ma eas-te, dallik? Ma it-hu dallik?* » (Da be leac'h e zez, dallik? da be leac'h a zeoc'h, dallik?)

Evel ar vugale a reaz guechall goap deuz ar profet Elise, ar re-ma a oue ive kastizel var an taol, neubeutoc'h goulskoude.

— « *Bugale diskiant, eme zant Herve, pedi a ran*

Dose da gaout truez ouzoc'h ha da bardouni ac'ha-noch; mes abalamour d'ho pec'hed hag e pinijen d'ho pec'hed, c'houi na greskoc'h tam ebed ken. »

Setu ar pez en em gavaz; divar neuze, hini deuz er vagale-ze na vrasesaz.

Desket gantan ar pez a veze gellet deski e skol Arzian, Herve a reaz e zonj da vont beteg e eontr Urfol, en doa eur manac'hti e kichen PLOUVIAN. Feliout a rea d'ezan, heb mar ebed, kemeret Urfol evit mestir ha kelennet, mes c'hoant en doa dreist oll da doslat deuz e vam, a veve, dre eno, eur vuez a beden hag a binijen.

Lavaret a reaz d'e contr Urfol:

— « A briz ebed ne garfen e teufe va mam muia karet da vervel heb n'e devije an eurvad da gomz ganen ha da rei d'in he bennoz diveza. »

Evit ma ch'elfe ar vam hag ar mab en em gaout asambles, Urfol a rankaz klask al leac'h diana-vezet deuz ar c'hoat braz m'edo Rivanon.

— « Ho mam, eme Urfol d'e niz, n'e deuz guelet, abaoue katz bloavesiou nemed ho kiniterv, ar ver-c'hitik Kristina a entent outi. »

Araok mont da zispenn roudou ar vam, Urfol, a fliziaz e lochennik en e niz Herve, hag a bedaz Guic'harañ da beur ober al labour a ioa boulc'het: evit e zikour e lezaz gantan e azen.

A veac'h m'en doa kollet ar guel deuz Urfol, Guic'harañ a ioa krog el labour; ha pa oue peur-chreat gantan, e kasaz an azen da beuri en eur park demdost d'ar c'hoat.

Guic'harañ na zonje ket er bleizi. Heb na oue

pell, unan a deuaz, a zaillaz var an azen, hag a lazaz anezan. Guic'harañ a oue ken glac'haret mar doa eun druez e velet hag e glevet o youc'hal a bouez-penn var ar bleiz.

Direnket var e bedennou, Herve a deuaz er meaz deuz e japellik, ha p'en devoue klevet ar pez a ioa digouezet, e reaz ar beden-ma da Zoue: — « O Tad oll c'halloudeg, c'houi hag o peuz lezet al loan gouez-se da laza an azen a ioa bet fisiet ennon, grit d'ezan plega d'in en amzer da zont hag ober al labour a rea an azen en deuz lazet. »

Herve en doa a veac'h peurc'hreat e beden, pa veler ar bleiz o tiredet, tiz varnan. Guic'harañ, en aoun n'en devije ar bleiz great drouk d'e vestr, a bedaz anezan da zerra varnan dor ar chapel.

— « Bez dinoc'h, na mignoun, eme ar Zant, ne deu ket da ober drouk; mes dont a ra da rapari ar gaou en deuz great deomp; laka d'ezan ar c'hollier hag hiviziken gra d'ezan ober al labour a rea an azen. » Hag ez oa eun dudi guelet ar bleiz-se gourvezet etouez an denved, heb ober drouk ebet d'ezo, o chacha var an alar, o tougen beac'hion, en eur ger oc'h ober an oll labourou a rea an azen. — Ac'hano eo deuet ar c'hiz da lakat e kichen sant Herve eur bleiz, ouz e c'houzouk kollier eun azen.

Epad an amzer-ze, Urfol en doa kavet mam Herve, dinerzet oll gant he finijennou ha c'hoantek bras da velet he mab araok mervel.

Renet gant e contr, Herve en devoue an

eurvad da bokat d'e vam ha Rivanon a lavaraz d'ezan :

— « *Va mab muia karet, ma fell d'eoc'h kaout va bennoz ar arok ma varvin, choumit aze e kichen manac'hti Urfol beteg va heur diveza. C'houi bedo neuze Mab Doue d'ober eur zell a druez ouz va ene, hag a lakeio va c'horf er bez.* »

Herve a oue mall gantan prometti d'e vam kement a c'houlenne digantan.

Abaoue pell braz, Urfol en doa great e zonj d'en em denra en eal leac'h distro benag evit beva eunant gant Doue. Var e veno, an tregas en doa gant e venec'h hag e skolaerien na leze ket gantan amzer avoalc'h da rei d'ar beden a galoun. Rei a reaz etia e oll c'haloud d'e niz, ha goude beza e lakeat da vestr var e venec'h hag e skolaerien, e trouc'haz kuit hag e zeaz da ober pinijen e dounder ar c'hoat braz.

Rivanon na joumaz mui pell var an douar. Eun eal a roaz da anaout d'e mab an dervez ma thie mervel: ar zant hen lavaraz d'e vreudeur, hag eun nosvez e c'helchont guelet eur skeul, skedusoc'h eget an eol, a iea deuz ti-bedi Rivanon beteg ar baradoz; an Elez a bigne hag a ziskenne dre ar skeul-ze en eur gana kantikou dudiuz: dont a reant da ziambroug ene Rivanon.

Da c'houlou-deiz, Herve a ioa e kichen e vam, a one digaset he Doue d'ezi. Rivanon a roaz neuze he bennoz diveza d'he mab, ha goudeze he ene a nijaz d'ar baradoz. He c'horf a oue douaret en he zi-bedi, ha meur a surzud a ziguezaz var he bez.

III

Sant Herve a zav e vanac'hti e Lann-Houarne

Epad tri bloaz, sant Herve a gelennaz ar vugale hag ar venec'h fiziet ennan gant e contr Urfol. Ar vrud deuz e zeskadurez, e viraklou, e vertusiou, a ioa eat dre bevar c'horn ar vro hag a rea da galaz tud dont da zarempred e skol

Sant Herve n'oa ket evit gouzuny ar stad a veze great anezan: pellat a reio eta deuz al leac'h-se evit teac'het deuz ar veuleudion ha deuz an henorion. Mont a rei da zevel e vanac'hti en eun tu all benag. Araok, avad, e fell d'ezan mont da bedi var bez sant Urfol, a ioa maro en e lochen e dounder ar c'hoat.

Mes e pe leac'h edo ar bez-se? Abaoue eur pennadik brao a amzer, Herve hag e ziskibien a furche ar c'hoat, pa gaschont var o hent mesaerien a zionalle o loaned. Ar re-ma a lavaraz d'ezo oa bet beziet korf Urfol en e di-bedi gant menec'h all, hag a gasaz anezo beteg lochen ar zant.

Siouaz! al lochen a ioa bet diskaret gant al loaned gouez, ar mogerion a ioa pilet ha na velet roud ebet deuz bez Urfol!

Herve a stag da bedi: ha setu an douar o krena hag o tigeri; eur c'houez vad, dreist hini an ezanz hag an oil vokedou, en em led tro var dro: korf ar zant a ioa eno.

— « *Digasit d'in mein braz, eme Herve; lakeomp anezo endro d'ar bez evit ma vezò diouallet ar-*



Sant-Urfol, er Veurc'h-Ven

relegou santel ha ma talvezint da gentel en amzer da zont. »

Ar c'houez vad a badaz eur miz leun, ha kement den klavy a dosteaz ouz ar bez a gavaz ar pare. An ti-bedi ne zaleaz ket da veza savet a nevez: eno ema ar chapel en deuz c'hoaz SANT URFOL en derivez hirio e parrez ar VOURC'H-VEN.

En eur gimiada deuz al leac'hiou-ze a ioa meur-

bed c'houek d'e galoun, Herve hag e ziskibien a gemeraz hent Kastel. Brud e zeskadurez hag e zautelez a ioa denet beteg eno; sein perak Eskob Leon a reaz d'ezan ar c'haera digemser; c'hoant en devone soken da velegi anezan. Herve, avad, abalamour n'en em gave ket din, hag ive heb mar ebred abalamour ma 'z oa dall, na roaz ket e asant: na vezò, hed e vuez, nemed ekzorrist.

Herve a gemeraz neuze an hent braz, great guechall gant ar Romaned, a iea deuz Kastel da Zant-Vaze-Penn-ar-Bed, mal gantan sevel e vanac'hti.

— *Pedomp, emezan d'e ziskibien, pedomp Doue da ziskouez d'in al leac'h ma c'hellin diskiza ha rei d'ezan va oll amzer: poaniuz meurbed e kavan kendalc'her da veva buez eur reder-bro.* »

Bale a rajont epad pell amzer c'hoaz, ha skuiz oant deuet da veza. Evit m'o devije doer da derri o zec'hed, Herve a lakeaz eun cienen da darza: an cienen-ze eo FEUNTEUN SANT HERVE, a veler birio c'hoaz var an hent a ia deuz Lestieven da Gwastiel.

Demdost di, Herve a glevaz eur vouez virzuduz o lavaret d'ezan:

— « *Gra eun diskuiz ama* »,

— « *E pe leac'h emaomp eta ?* » eme Herve d'e dud.

— « *E kreiz douar labouret, emezo* »

— « *Mad ! eme Herve, grit da berc'hen ar parkeier-ma dont d'am c'huout* ».

Neubeud goude, Innok (hennez oa hanoo ar perc'hen) a zigoneze. Klask a reer rei da entent d'ezan eo deuz a berz Doue, ha nan deuz e berz



Peinture S. Hervé e Lanhouarne

e-unan, e c'houlen ar zant digantan eul loden deuz e zouar. Innok a gav stard diskregi, ha seul star-

toe'h m'en deuz bet muioc'h a boan o tifounta an douar-ze.

— « Re galet e kavan, emezan, en em zizober deuz ar parkad ed-se, a zo doaret ken brao.

— « Bez dinoc'h, eme Herve ; ro d'in ar pez a c'houlennan diganez; ha pa devio an eost me a roio d'id kalz muioc'h eged na zonj d'id emaout o vont da goll. »

— « Great eo neuze ar marc'had, eme Innok ; daoust ma 'z eo poaniuz d'in koll va farkad ed, ne c'hellan ket goulskoude mont eneb eur beden a zo stag outi eun hevelep promesa. »

Innok a roaz eta eun tam deuz e dachen; goulskoude, evel peb den divar ar meaz a ziskraf en eur c'hina deuz eul loden deuz e zouar, e lavar da Herve:

— « Rei a ran d'id an dachen e peuz ezoum evit sevel da di, na muioc'h na neubeutoe'h; trouc'h an ed, endram anezo, gra eur bern ganlo; ha pa devio an eost, e roi d'in ken aliez a zram eged n'az pezo trouc'het. »

Setu ar pez a oue great; ha pa deunz an eost, an dremen trouc'het a zareuz evel ar re all; ha soken pennou dremen ar gerbel a ioa teir guech muioc'h a c'hreun enno eged ar re a ioa dareet var o gar. Pa velaz ar burzud-se, Innok, leun a zoujanz evit Herve, a roaz d'ezan e oll zeuar. Prometti a reaz ouspenn e zikour gant e arc'hant da zevel e fiz.

Evelse eo e savaz sant Herve e lann, a zo brema LANHOUARNE.

Eaz eo guelet, menac'hti sant Herve a zo dishen-vel bras deuz ar re genta a zo bet savet en hor bro. Ar venec'h a gaver er re-ma a veve, araok kuitat Breiz-Meur, dindan ar memes toen ; ken-dek'her a rajont da veva an eil gant egile, eur veach m'o deveze treuzet ar mor ; el leac'h manac'hti sant Herve a zo eur skol-venec'h. Sant Herve a ra skol d'eun toullad bugale ; lod a visko see ar venec'h ; lod all na reint ket. Ar skolioù-ze eo a zo hag a vez o hiviziken eienen ar venec'h.

Guelet a reer ive, a benn vrema, ar Vretouned o deaz treuzet ar mor a zo posted mad en Arvor : an douar a zo labouret, ha sant Herve a oue diez d'ezan kaout digant Innok an dachen en doa exoum evit sevel e vanac'hti.

Var a gountier, sant Herve na felle ket d'ezan en devije bet Innok re a vizou gantan. Setu perak e zeaz da c'houlen digant e amezeien e zikour da zevel e vanac'hii. Mont a reaz soken beteg bro Gerne, hag ober a reaz dre eno burzudou bras meurbet, ar chapelliou hag ar skeudennou a veler e bro ar Porzou a zo eun testeni beo deuz e veach. O c'haout a reer, e BRENNILIS, e COMMANA, e PLEYBER-CHRIST, bed a hed an hent a heuillaz sant Herve hag a oa bent koz ar Roumaned deuz Kastel da Gemper.

Manac'hti sant Herve ne zaleaz ket da veza ar c'benta hag ar brudetta deuz Bro-Leon, Herve na guitea anezan nemed evit prezeg, pe c'hoaz evit stolia an dud a ion eat an diaoul en o c'horf.

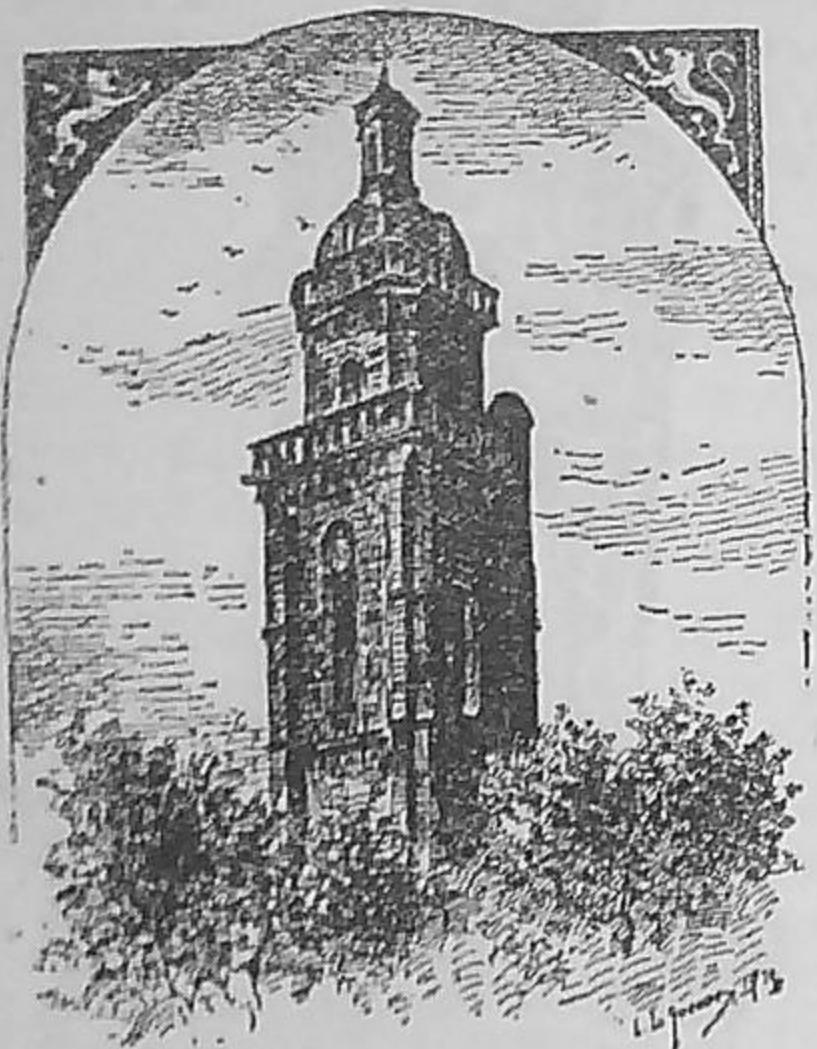
Evelse e velomp anezan, en dizro deuz e veach e Kerne, o c'houlen digor digant eun dijentil a ioa,



Stendan S. Herve e Brennilis

hervez lod, ar c'hount Even, a veve el leac'h m'ema brema kear LESNEVEN. Even a oue laouen bras o rei digemer d'ar zant.

— « Pell braz a zo, emezan, em boa c'hoant d'hotigemer em zi; mes ne greden ket, ken bras pec'her ma 'z oun, pedi eur zant eveldoc'h da zont d'amguelet. Brema avad, goulennit diganen ar pez a garfot, hag hen roin d'eoc'h. »



Tour Hélène-Saint-Michel à Lesneven

— « N'oun ket deuet beteg ho ti, eme ar zant, gant ar zonj da gaout eun dra benag; deuet oun evit hotioual eneb eur goal daol a zo varnez digouezout gant ho korf hag hoc'h ene. »

Ha neuze e tiskleriaz d'ezan ez oa etouez e vevellien eun diaoul, en doa kemeret korf eun den evit e goll, hen hag e dud.

Mont a reer ouz taol. Unan dreist oll deuz ar vevellien a ioa tiz varnan evit servicha. Dont a ra da ginnig eur banne da zant Herve. Ar zant a ra sin ar groaz var ar picher, ha kerkent ar picher a gouez d'an douar, torred e mil dam: beteg teir gueach e c'hoarvezaz ar memes tra. Neuze Herve a grogaz e dourn paotr an evach, a gasaz anezan da vestr an ti en eur lavaret:

— « Setu ama an toueller; en eur ziskarga quin d'eoc'h e tie ober d'eoc'h ar brasa drouk. Mad! ra lavaro brema e hano, ha ra zisklerio dirak an oll, evit e vrasa mez, an troiou divalo en deuz great. »

Sentuz, e lavaraz:

— « Ia, me eo a zougen an dud da eva ha da jikanat: aozet em boa eun evach gant ar brasa aked; ha m'o pije evet anezan, o pije en em lazel ama holl ken etrezoc'h. »

— « En hano an Doue oll c'halloudek, eme neuze sant Herve, me c'hourc'hemen d'eoc'h mont er meaz deuz an ti-ma ha me zifin ouzoc'h noazout en anazzer da zont da hini deuz diskibien Jezuz-Krist. »

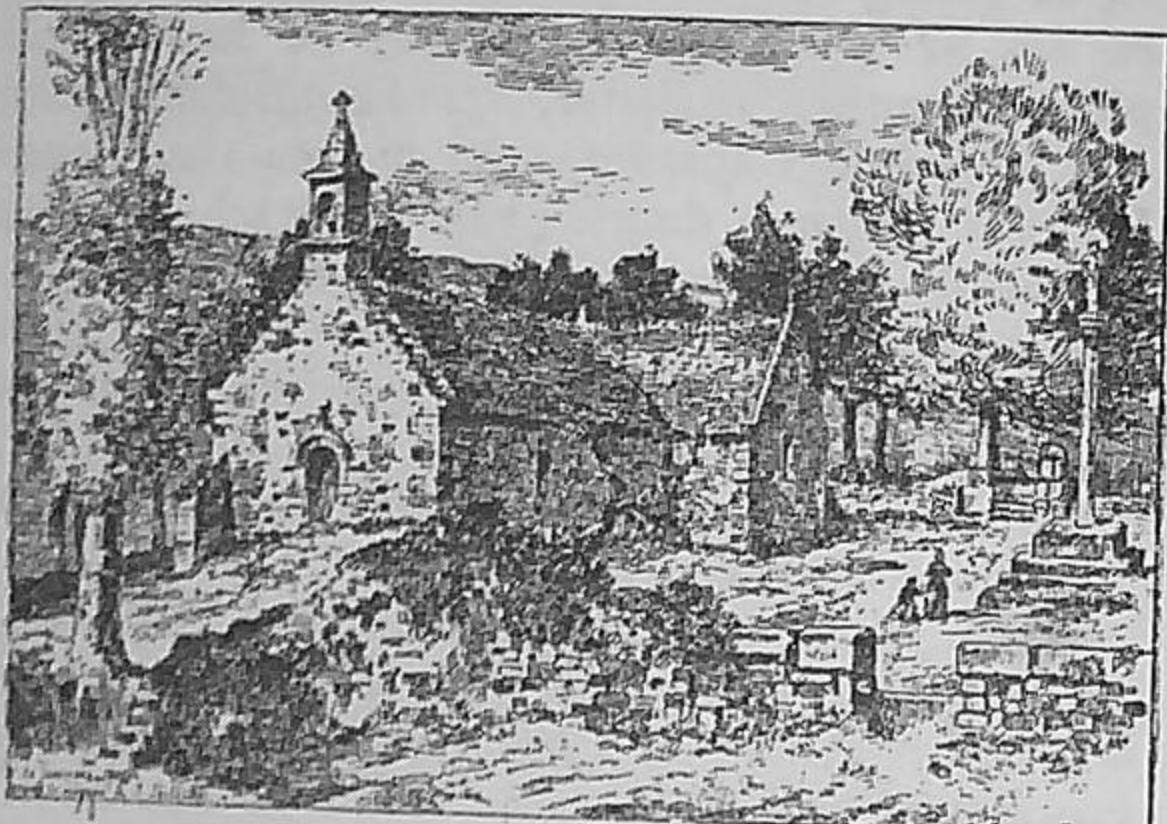
Var an taol, an disoùl a drouc'haz kuit, e kreiz eur vogidel a voged en eur lavaret:

— « O Herve, Herve, perak e kasez ac'hanon deuz an ti-ma, a zo ken noazur d'an eneou dre an traou mad a vez drebet hag evet eunant? »

Az C'honnit Even ha tud e lea a reaz pimijen d'o sec'hejou. Var a gounter, evit delc'her souj deuz

ar burzud-se hag evit en em lakaat dindan skoazel ar zant, epad pell amzer vikounted Leon a zougaz hano sant Herve.

Ouspen e tiez pennou ar vro, e veler an diaoul oc'h ober e reuz, ha sant Herve oc'h enebi outan.



Locmajan e Plougin

Var an hent a ia deuz TREGLONOU da VITALMEZE e veler hirio c'hoaz eur feunteun gaer hag eur chapel hanvet CHAPEL LOK-MAJAN. Sant Majan en doa savet eno eul lochennik hag a deuaz, neubeud a neubeud, da vez a manac'hti. Hogen eun dervez, Herve a deuaz d'e velet hag a lavaraz d'ezan ez oa, etouez ar zervichourien, eun diaoul, kemeret gantan korf eun den.

Sonezet oll, Majan a c'halvaz an oll zervichourien, hag a reaz d'ezo tremen dre gichen ar zant. Herve a c'houlennaz digant peb hini e hano, al leac'h ma 'z oa ganet hag al labour a res. An diyeza a ziskoueze kaout aoun, hag en eur grene e respountaz:

— « *Me eo Huccan ha ganet oan en Hibernie, me zo marichal, kalvez ha mansouner, bet ouzive storier mad ha gouest oun soken da ober an oll vicheriou, koulz lavaret.* »

« Mad, eme neuze Herve, gant da viz gra eur groaz var an douar ha kerz d'an daoulin evit adori Mah Doue. » Evel m'edo etre daou ha ma klaske mont da guzat, gant eur vouez spountuz, Herve a c'houc'hennaz d'ezan dre an Dreindet sanctel, lavaret e hano hag ar pez en doa great d'ezan dont d'ar manac'hi. « *Me, emezan, me a zo unan deuz ar sperejou hudur a garg an ifern ha deuet oun d'an ti-ma evit lakat ar venec'h da gouenza en unan deuz an dizursiou a gaver ker stank er ero-ma.* »

— « *Breur Majan, eme neuze Herve, chaden-nomp an toueller-ma ha kasomp anezan d'an abbad sanctel, ho preur Gouesnou.* »

E berr amzer e zeont deus Lok-Majan da Lann-Gouesnou — hirio GOUESNOU. Pa velaz ar prizouner, sant Gouesnou a lavaraz :

— « *Stlapit anezan er mor ha difennit outan lakaat en amzer da zont e dreid var douar ar gris-tienien.* »

Kerkent e zeont gantan beteg ar mor braz hag e

taolont anezan e kichen eur garrek. Raktal ar mor tro var dro d'ar garrek-se a gounnaraz, a eonennaz, a reaz eun trouz spountuz evel pa vije bet direnket an amzer. Abaoe ar roc'h-se a zo hanvet roc'h Huccan.

Galloud sant Herve, evel stolier, a ioa eta braz, ha setu ar pez a lavar ar beden-ma a zo e ofiz nevez sant Herve :

— *Deus, qui beato Hervœo imperium in dæmones contulisti... O Doue, c'houi hag o peuz roet da zant Herve galloud var an diaoulou, roit d'eomp-ni, ni ho ped, dre e bedennou, ar c'hraz da veza treac'h d'o finesaou ha da gaout an digoll a zo o c'hortoz ar re o devezo bed ar gounid.*

IV

Sant Herve e Konsil Menez-Breiz

Hano a zo bet ganeomp, araok brema, deus Konomor: her gaelet or benz oc'h ober hent e bro Leon, gant Hoarvian, tad sant Herve.

D'ar marc-ze, Konomor a ioa den ar paour evel den Doue : sant Gonesnou en doa bet e vinir'hi digantan.

Abaoe, avad, sonjou all a ioa deuet en e apêred: drebet oa gant ar c'hosant da asten e c'halloùd var Vreiz-Izel abez: gouzont a rea e c'helle kounit var skoazel Childebert, roue Bro C'hall, a ioa e vignoun; e-unan, evit dont a benn deutz e daol, un gile dirak netra. Tamallet eo da veza great Iaza ar c'hount Iona evit gellout ober e vestr var an Domenone (1). Goulen a reaz da bried Trifina, merezh Werok kont Gwened, o kredi en em berchenni evelse bro Vened; ha var ali sant Jildas, e sonj d'ezan kaout eno ean diazez start ha paduz evit ar peoùh, an dimezi a oue great.

Hogen p'edo Trifina varmez bezs main, Konomor a lazaz anezhi ! An torfed-se a skouaz eon taol pounner e kaloun an oll Vretoueed; dasust m'en doa sant Jildas roet adurte ar vuex da zan-

(1) Tu an hantec'h eus Breiz.

tez Trifina, a c'hellaz evelse lakaat er bed he mab sant Tremeur, an oll a c'houlenne ma vije kastizet Konomor.

Evit an dra-ze e oue graet eur vodadeg vraz e Menez-Breiz.

Menez Breiz, pe Mene-Bre e yez Treger, a zo unan deuz ar c'herniel uhella deuz menesiou Arre: bet ema etre Belle-Ile-en-Terre ha Gwen-gamp; kalz bro a veler divarnan, hag e neb leac'h marteze e Breiz-Izel ne gaver kaeroc'h taol lagad.

Sant Herve, ker brudet dre ar vro, a oue pedet d'ar vodadeg. Ober a rea hent gant eskob Leon, sant Houardon. « Mes ar paour keaz dall, eme an hini en deuz skrivet e vuez, a vallee diarc'hen, ha na c'helle ket mont ker buhan hag ar re all. » An oll a ioa en em gavet var ar menez, hag Herve na zigouzeze ket. N'euz c'hoant ebed goulskoude da voulc'ha al labour ken na vez var al leac'h: gortoz a reer anezan eun dervez penn da benn: an dra-ze a lavar uhel ha freaz avoalc'h ar stad a reat anezan.

Kerkent ha ma oue var vel, unan benag ouz e velet guisket ker paour, beach' d'ezan o vale, torrent ma 'z oa e gorf gant ar iuniou hag ar pinijennou, a lavaraz :

— « *Hag evit gortoz ar c'hoz dallik-ze eo hor bens kollet eun dervez penn da benn ?* »

Sant Herve a glevaz anezan hag a lavaraz d'ezan :

— « *Perak ober goap ac'hanon abalamour ma 'z own dall? Ha disonjet ho peuz eo Doue en deuz* »

great ac'hanomp ar pez ma 'z omp? Ipse fecit nos et non ipsi nos (1). *Meulomp anezan e kement en deuz great. »*

Ha neuze kement hini a ioa eno da damall d'an den-ze e gomzou diskiant ha diboell. Setu ma velez anezan o koueza d'an douar : sikour a reer anezan da zavel: dall oa. Evit an oll, Doue en doa kastizet anezan. Pedi a reer ar zant da c'houlen digant Doue kaout truez outan.

— « *Unanomp hor pedennou, eme zant Herve, evit ma plijo gant Doue pardouni an den-ma: ha dligasit d'in c'hoalen ha douar o devezo an eskibien ar vadelez da venniga.* »

— « *Dour, a oue respountet d'ezan, diez e ve kaout en eul leac'h ken uhel !* »

— « *N'euz netra ziez evit an hini en deuz great an oll draou deuz netra* » eme ar zant.

Herve a ia d'an daoulin hag a ra eur beden hirvidik. Sevel a ra. Gant e vaz e ra eur groaz var an douar en eur lavaret:

« *Toultit aze, e hanø Doue.* »

Heb dale e oue guelet eun cienen o redet : an eskibien a vennig an douar, ha ganti sant Herve a c'hoalc'h daoulagad ar paour keaz, a oue pareet var en taol ha na zizonjaz ket lavaret mil bennoz da Zone.

Evit deca'bel sonj deuz ar burzud-se e zeus bet savet eur CHAPEL var MENEZ-BREIZ en henor da

(1) « *Gant Doue oump bet kroast ha na ganeomp bouenan.* »

zant Herve. An neb a ia da bardouna d'ar chpel-se a c'hell c'hoaz, en dervez hirio, terri e zec'hed gant dour an eienen, diouanet var beden sant Herve.

Ar burzud-se ive, guelet gant kement a dud diredet deuz pevar c'horn Breiz-Izel, eo en deuz dreist oll great brud sant Herve. An dud-se a ziskenne ar menez hag a zistroe d'ar gear, leun a respet, a istim, a zoujanz evit ar paour keaz dall: abalamour da ze, leac'h ebed da veza souezet, ma 'z eo, evel ma velimp, tro vardoù da Venez-Breiz eo sant Herve ar muia henoret ha pedet.

Goudeze Konomor a oue barnet ha koundaonet. Dirak ar pennou braz, ar veleien, ar venec'h, al labourerien douar, an Eskibien a eskumunugaz anezan. Hervez a gountar, evit taoler an eskumunugen varnan, e savent o dourn kleiz d'an neac'h en eur lavaret pedennou an Iliz evit an dra-ze, hag en eur skei bep an amzer var eur c'hloc'hik, henvel ouz kloc'hik sant Pol a veler c'hoaz e Kastel, hag ouz hini sant Ronan a zo e Lokournan-Kerne.

Doue a gavaz mad ar zetanz-se. Neubeud goude, Konomor a ioa treac'het var dachen ar brezel gant Judual, mab Iona, a deue da ober e vestr var tra e dud, an Domnone.

En eur zizrei deuz Menez-Breiz, sant Herve en devoue digant Doue eur c'hras dispar evit sant Houardon. An daou zant a rea hent etrezek Leon ha setu an eskob da lavaret d'ar manac'h :

— « Bennoz a lavaran da Zoue da veza roet d'in an honar da gaout eur zant eveldoc'h e va eskobti.



Vas ar Menez-Breiz. Konomor en kommouegas
Queden-Hueloù e Plouedur-Traou

Var a leverer, bemdez o peuz an curvad da velet ar baradoz digor dirazoc'h. Daoust ha ne c'hel-fec'h ket pedi Doue da rei d'in ar c'hras-se, eur veach hebken em buez ?

— « Eo, eme zant Herve; ni en em denno eta en eul leac'h distro, pell deuz trouz ha safar ar bed ; hag eno, eur c'houriz reun endro d'eomp, hor c'horf goloet a ludu, ni a iuno epad tri dervez ha teir nosvez, ha ni a bedo hag a aspedo Doue da rei deoc'h ar c'hraz dispar-ze. »

D'an trede dervez, vardro kreisdeiz, eun eal a deu da lavaret d'ezo :

— « Sellit ouz an nenv; emaoun o vont da ziskez deoc'h ar re a zo o chom ennan ha da lavaret d'coc'h o hanoiou. »

Doriou ar baradoz a zigor. An daou vignoun a vel an nao rum Elez, ar batriarched, ar brofeted, an ebestel, ar verzerien, ar c'hofesored, ar guer-c'hezed; dre ma tremenent dirak o daoulagad, an eal gant eur vouez dudiuz, a lavar ho hano; hag epad an amzer-ze, sant Herve a zav hag a gan eur c'chantik a ioa ar c'homzou kenta anean : « *Kanomp meuleudi d'an Aotrou Doue...* » P'en devoue peurc'hreat ha peurganet e gantik, ar baradoz a zarraz.

Abaoue pell braz e kreder eo e KOAT-ELEZ, e parrez an DRENNEK, eo e velaz an daou zant ar baradoz digor dirazo.

Sant Herve a aliaz sant Houardon da skriva ar c'chantik-se evit ma c'helfe e gristenien e zeski hag e gana.

Sionaz ! ar c'chantik-se a zo kollet. Hor c'chantik dispar var ar baradoz a zo marteze eun tanva anezan.

Divar an dra-ze e koumptrener ar pez a reaz da ganerien Breiz-Izel, a gaver er foarion evel er pardouniou, kemeret sant Herve evit patroun; divar an dra-ze e veler ive, o deuz bet eur zonj gaer kloareged iaouank eskobti Kemper ha Leon, p'o deuz guestlet da zant Herve ar vreuriez o deuz savet etrezo evit deski kan an iliz, peguir d'ar zant e teue euz an nenv komzou ha toniou e gantikou.

V

Maro Sant Herve

Sant Herve a c'houarnaz epad pell amzer ar manac'hti en doa savet e Lanhousarne. Kentella a rea e venec'h var skiantchou Doue; bet ez oa skuer an oll vertusioù, den a beden hag a binijen.

Na dene ket aliez er meaz deuz e vanac'h-ti ha c'hoaz na veze nemed pa veze eur vad besag da ober.

Stankoc'h-stanka e teue ive da veza ar burzudou a rea Doue var bedennou e vignoun. Deuz pevsr c'horn Breiz-Izel e teue tud klam, tud glaçharet da c'houlen digantlan ar pare pe an nerz da blega da volontez Doue. Peb hini a gave digemer vad hag ive eul louzou evit parsa pe d'an neubenta dousht e boan. Setu perak, hervez ar vrud, en dizro deuz Lanhousarne, ar re zall a vele, ar re vouzar a gleve, ar re zot a ion deuet far, ar re vut a gomze.

Tro ebed neuze da veza souezel ma 'z os an dud leun a zonjans hag a aneoudeges-vad evit ar zant.

Goulskoude Herve a deue da veza koz, hag ar marc a dosta evitan da vont da dourva eurusded ar baradoz.

Eur vintinvez, eun eal a deuaz da lavaret d'ezan n'en doa mui nemed c'houec'h dervez da jom var an douar. Herve hen lavaraz d'ar beleg Hardian ha d'ar venec'h, e vreudeur, en eur c'houlen diganto pedi evitan a greiz o c'haloun.

E giniterv, santez Kristina, hor beuz guelet var dro Rivanon, a ioa deuet da rên buez ar venec'h, demdost da Lanhouarne. — Kaout a reomp e parrez GUINEVEZ, tost da Lanhouarne, eun terrouer hanvet LANGRISTIN: eno e oa gwechall manac'hti santez Kristina. — Na zaleaz ket da glevet ar c'he lou. Dont a reaz dioc'htu d'e velet, ha daoulinet dirazan, an daelou en he daoulagad, e lavaraz d'ezan :

« Oh! n'am lezit ket var ho lerc'h! grit ma roio Doue d'in ar c'hraz da vont ganeoc'h d'ar baradoz. »

— « Digant Doue, eme ar zant, a zo mestr var vuez an den hag a c'hell e c'hrenna pe e asten, eo e tleoc'h goulen ar c'hras-se ha nan diganen-me... Chomit em c'hichen epad va c'hlenved diveza ha marteze Doue a blijo gantan rei deoc'h ar pez a reketit. »

Sant Herve a lakeaz neuze ar beleg Hardian e penn e iliz hag e vanac'hti; ober a reaz evit ar veach diveza tro e vinic'hi (1); hag o velet e semplea buhan ha buhan, e kasaz kelou d'e eskob,

(1) Ar pez a hanner hirio, c'hoaz an Troménie ; lennit : *La Grande Troménie de Locronan*, par les Abbés Pérennès et Guéguen. Librairie Le Goaziou, Quimper.

sant Houardon, da zont d'e velet ar aok ma vije skoet gant ar maro.

Sant Honardon a zigouezaz er c'houec'hvet dervez. Sant Herve a lavaraz d'ezan :

— « Setu ar mare evidon da c'houzant ar zetanz donget gant Doue eneb an den pec'her e baradoz an douar: Laouen braz oun o kuitaat ar bed-ma. Goueskoude, gant aoun na ve ket va ene neal aoalc'h, me ho ped da rei d'in an absolver deuz va oll fec'hejou; gouedeze c'hui a zigaso d'in va Doue, am diouallo eneb va enebour, dervez braz ar vorn; ennoc'h hag e Doue e fizian ar re am eux eavel hag hentchel. »

Sant Houardon a roaz d'ezan an absolver. Eur c'houriz reun endro d'e gorf, gourvezet var eur bern ludu eo e fellaz gant ar zant kommunia eur veach diveza ha beza nouennet. Neubeud gonde e ene kaer a nijs d'ar baradoz.

Var an taol ive santez Kristina a gouez d'an douar e kichen korf ar zant hag a denne he bus nad diveza : Doue en doa klevet he fedes.

Sant Houardon hag ar venec'h a lenve dourek. Setu ma klevjont kannouenanou dudius azioch o fenn; an Elez a ioa deuet da zisainbroug ene ar sant hag he zouge d'ar baradoz, en eur gama o c'hisera kantikou. Divar neuze eul levenez heb e far a chomezaz kalonou an oll.

Onspen sant Houardon, bet ez va eno kaiz beleien ha tri abed: sant Konogan, a vezoz diveza toc'h eskob Kemper hag a ioa d'ar maru-ac remor

manac'hti LANVEZOK, e PLOUZENIEL ; sant Majan ha sant Mornvod.

An oll a heuillaz gant feiz pedennou an Iliz evit ar re varo. Korf ar zant a oue lakeat en eun arched koat, ar golo stardet gant kelc'hou houarn ha ploum, ha beziet e kichen an aoter e chapel ar manac'hti.

Sant Herve a zo maro e penn diveza ar c'houec'hved kantved, ar zeitek a viz even. Abaoue, e pevar c'horn Breiz-Izel, e c'houel a vez great da genver an dervez-se.

Setu buez sant Herve.

Sant Herve n'eo ket eta, evel ma lavar al leor gallek, *La Légende celtique*, eur barz hag a iea gant an hentchou en eur c'houlen an aluzen, renet gant e gi guen, ha n'en deuz ket c'hoaz en em zis-c'hreat deuz falz kredennou an Drouizet.

Sant Herve n'eo bet nemed manach. Ar manach dall-ze a zo kalz en tu aji d'ar barz invanted gant spered an den. Sant Herve a zo deuz gouen an dud dispar-ze o deuz diazezet hor bro Breiz-Izel var ar beden, al labour hag ar binijen.

N'edo ket goulskonde gant ar re a zo digonezet da genta er c'horn douar-ma, hag o deuz great anezan eur vro gristen. An aviel a ioa prezeget pa c'hane var douar Leon; kendalc'het en deuz, aead, labour ar re o deuz digaset amañ sklerijen ar feiz, en eur veva eveldo eur vuex meurbod santez.

P'ema c'hoaz e skol gant Arzian, evel divezatoch'h pa vezo kelemer d'e dro ha pa c'houanno e vanac'h-ti, he eue santez, e giz eun tour-tan e kreiz an noz terval, a skign tro-var-dro sklerijenn e vertuziou.

Evitan da vez a resevet nemoi urz liban an Ekzorsisted, e ra d'an disoulen krenn dirigez : dibourvez eo a hep tra, ha goulskonde eo e berz eo

e c'hortoz an dud ma vez lakeat an traou ervez ar gwir; rak an oll a anavez en deuz beteg zoken ar galloud da ziskar ar brinset o deus laeret o c'harg.

Dre ma 'z eo bet distag agrenn deuz peb tra, dre m'en deuz bet eur c'halloùd vurzuduz var an traou mud evel var al loaned, ha dre m'en deuz bet an eurvad da velet ar baradoz digor dirazan, — ive abalamour d'ar c'hantikou en deuz savet, sant Herve, paour bihan Breiz-Izel, a zo bet eur skeudennik deuz sant Fransez, paour dispar Asiz.

Dirazan ar Vretouned o deuz daoulinet hag a gendalc'h da zaoulina; var e relegou o rouaned a rea le guechall; d'ezan o deuz savet ilizou, chapelliou, skeudennou, hag hirio c'hoaz, kement ha biskoaz, e karont pedi hag henori anezan.

Ra blijo gantan dioual ar vro en deuz labouret ha santeleat, — lakaat ar vertusiou kristen da vleunia enni, — sklerijenna an eneou, — miret na guezint etre daouarn an drouk-spered, evit ma zeint da ranna gantan eurusded ar baradoz !

Relegou Sant Herve

Hervez Albert Le Grand, « *korf sant Herve a jomaz e iliz Lanhouarne beteg ar bloaz 878;* » neuze, gant aoun na vije kouezet eire daouarn an Normanded, e oue kaset da japel Itroun Viria a Druez e Kastel Brest.

» Er bloaz 1002, an duk Jeffroy a reaz e lakaat en eun arched arc'hant, a oue skrijet vernan an traou kaera great gant ar zant epad e uer, ha staget outan mein a dalvoudegez uruz. An duk a roaz anezan d'e govesour, Herve, eskob an Naoned. Abaoue, korf sant Herve a zo miret e iliz-veur an Naoned, gant relegou all, en eur chapel savet gant Laou Gueguen, bet eskob an Naoned, hag en deuz er chapel-ze eur ber e marbr guen (1). Sant Herve a zo anebout an douerien faoz. Guechall e vezet great toul var e arched, ervez ma zesk decamp lear al lidou deuz ar bloaz 1225 evit illz an Naoned... »

(1) Ar japel-za, Chapel Santez Clara, a zo o'hous hiziv a iliz-veur an Naoned, hag enni ema ber un Eskob Laou Gueguen.

Var relegou sant Herve eo e touaz ive Fran-
ses II, duk Breiz da veva e peoc'h hag e mignou-
niach gant Louis XI, roue Bro-C'hall.

An dra-ze a ioa peoc'h Senlis, sinet an 29 a ven-
golo 1475. O daou o doa touet miret anezzi, ar roue
var ar Vir-Groaz, Fransez var relegou sant Herve
ba sant Jildaz; ar roue a rea e le e abatti Itron
Varia ar Viktoriou, e kichen Senlis, e doa d'ar
mare-ze ar Vir-Groaz; hag an duk e iliz veur an
Naoned.

Kendalc'het e oue da ober le var relegou sant
Herve beteg ar 25 a viz here 1612; divar neuze e
oue gourc'hennet toui var leor an Aviel.

Relegou sant Herve a jomaz e iliz veur AN NAONED
beteg an Dispac'h vraz. Neuze ar beleg karget deuz
traou an iliz, a guzaz anezzo gant aoun na vijent
knezet etre daouarn paotred an drail. Siouaz ! Ar
beleg-se a oue lazet er bloaz 1801, pa grogaz an tan
er poulit a ioa e Kastel an Naonet: hag abaoe ar
relegou n'int ket bet kavet.

A drugare Doue, korf sant Herve n'oa ket bet
kaset en e bez d'an Naoned.

E LANHOUARNE e virer eur vreac'h a dle beza
chomet edo pa oue kaset ar relegou da Vrest. An
Ao. de Pouliquet, eskob Kemper ha Leon, en deuz
kavel ha diskleriet, er bloaz 1828, ez oa ar vreac'h-
se e quirionez breac'h sant Herve. An eskern a zo
miret en eur vreac'h koat a zo goloet gant eur guis-
kadik arc'hant: ar vreac'h koat-se, var a leverer, a
zo bet great en trizekved kantved. Bep bloaz gue-

chall, ar vreac'h-se a veze kaset e prosesion da
feunteun ar zant, hag a veze soubet enni epad eur
pennadik. Abaoe m'int bet kavet guirion gant an
Ao. de Pouliquet, ar relegou a zo bet lakeat en
eur c'hasset a vez douget e prosesion, d'ar 17 a viz
even, hag a vez dalc'het azioc'h ar feunteun epad
ma vez kanet an antifonen « Similabo ».

RAOZOUN a zo foug enni o kaout *penn sant Herve*.
Kredi a reer ez eo bet roet gant ar c'hont Jeffroy da
iliz veur RAOZOUN, a ioa kear-benn Breiz-Izel, d'ar
mare ma oue kaset relegou ar zant deuz a Vrest
d'an Naoned. Da vihana beteg ar Revolucion,
penn sant Herve gant eun askorn all benag a ioa
e iliz-veur RAOZOUN. Ar relegou-ze n'int ket bet
kouezet etre daouarn paotred an dispac'h: goul-
skoude penn sant Herve, pe d'an neubeuta eul lo-
den anezan, a zo brema e iliz Sant-Salver RAOZOUN;
en iliz-veur n'euz mui nemed eun askorn benag.

E LOUVIGNÉ-DU-DÉSERT ema breac'h all sant
Herve. Den na oar a be leac'h eo deuet d'ar bar-
rez-se, na da be vare eo en em gavet enni.

E KEMPERLE, Leanezed ar Retred o deuz ive eun
tammig bihan deuz relegou sant Herve. An tam-
mig bihan-se, gant e gaset arc'hant, a zo bet roet
gant ar brinsez Blanche de Bretagne, merc'h d'an
duk Ian IV, d'an Dominikaned a veve er gouent-se
araok ar Revolucion.

E KASTEL e kaver eun askorn braz deuz skoaz
kleiz hag eun askorn deuz gouzouk sant Herve: ar



Bazilik Sant Salver e Roazon

relegou-ze a zo deuet deuz an Naoned er bloaz 1750.

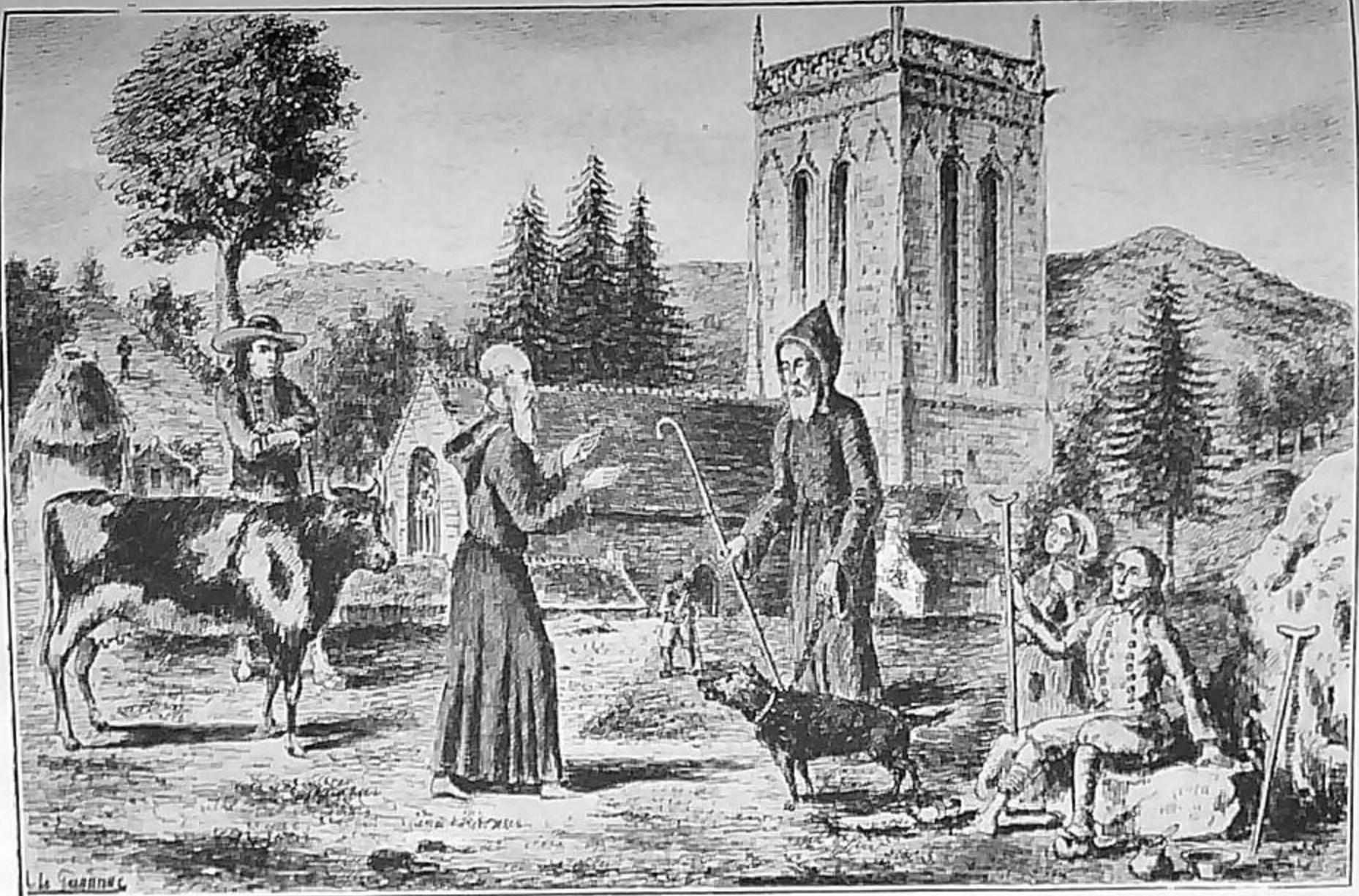
D'an 29 a viz eost 1803, an Ao. Dumay, beleg, bet e Kastel epad ar Revolucion, a roe e c'her dre skrid en doa saveteat ar relegoier pa oue profanet an iliz-veur er bloaz 1793, hag en o zouez relegou sant Herve gant eul lizer-testeni. Abalamour daze, an Ao. Dombideau de Crouseilhes a c'helle sina eur skrid a gloze eun emklask hag a lennomp an dra-man ennan: « *Goude beza digoret ar c'hasedou, or beuz kavet: 1^o biz sant Paol; 2^o penn sant Pol hag eun askorn deuz e vreac'h; 3^o eun askorn deuz skoaz kleiz sant Herve hag eun askorn deuz e c'houzouk, gant daou lizer-testeni, unan skrivet gant an Ao. Mauclerc de la Muzanchère, eskob an Naoned, ar 17 a viz guengolo 1750, — hag egile gant an Ao. Jean-Louis Gouyon de Vaudurant, eskob Leon, ar 24 a viz meurs 1751. An daou lizer a ro doare ha ment ar relegou hervez lavar ha skrid medesined galvet evit an dra-ze gant an daou eskob ; hag hon-unan hor beuz kavet ez oant henvel-mad ouz ar re a zo hano anezo en daou lizer.* » D'an 12 a viz here 1839 int bet lakeat e daou gaset koat a dalvoudegez-vraz, ha da genver goueliou kaer 1897 er c'hased bronze-alaouret a veler breman c'hoaz en iliz veur Kastel.

Ar FAOUET E TREGER (eskobti sant Briek) e deuz eun askorn deuz gouzouk sant Herve: bet e deuz bet an askorn-ze deuz an Naoned er bloaz 1773: eul lizer-testeni henvel ouz re Kastel hen desk d'eomp.

Iiz SANT MELANI-MOUNTROULLEZ e doa guechall eur leor, hanvet *Leor sant Herve*, hag a veze great d'ezan ar c'haera henoriou. — Hano a zo anezan e skridou ar c'hountchou hag e skridou an invantor. « *Varnan e veze tonet* ». An invantor great er bloaz 1677 a zoug : « *Leor sant Herve hag eur c'hased koat evit e lakaat.* » Al leor-ze a dlie beza eur skrid-dourn deuz stum Missel sant Nouga: meur a dra en divije bet gellet deski d'eomp, ha gant plijadur e vijer bet eat d'e lenn, dreist oll m'edo ennan ar pedennou a veze lavaret en amzer goz evit stolia. — Petra eo deuet Leor sant Herve da veza ?... Douetuz braz eo bet roget pe zevet epad ar Revolucion.

Albert Le Grand, goude beza skrivet eo bet savet sant Herve gant e vam e terrouer Keran, a gendalc'he evelhen : « *Eno e virer c'hoaz e gavel.* »

Hag an Ao. de la Villemarqué, en e leor *La Légende Celtique*, en deuz skrivet. « *Ar c'hased arc'hant roet gant an Duk evit gorren relegou sant Herve, a zo bet laeret..... Den n'en deuz bet avi our ar c'havel.* » ... Siouaz ! ar c'havel evel kased an Duk a zo kollet, ha den na c'hoar abaoe pe vare: deuz chapel sant Ian Keran a vire anezan na jom mui nemed mean ama, mean ahont var eul letounen hag a zo, en e c'hreiz, eur groaz e mein ar vro.



S. Herve a en em gav gant S. Herbet

SANT HERVE

Henoriou ar Vretouned da zant Herve

I

Gouel Sant Herve

Dre ar skridou deuet beteg ennomp, e velomp ez eo sant Herve henoret a pedet gant ar Vretouned abaoue pell braz, beteg an dervez hirio.

En eul leor psalmou hanvet *Psautier de Salisbury*, hag a zo bet great en dekved kantved, e zeuz litaniou ag el litaniou-ze e kaver hano sant Herve.

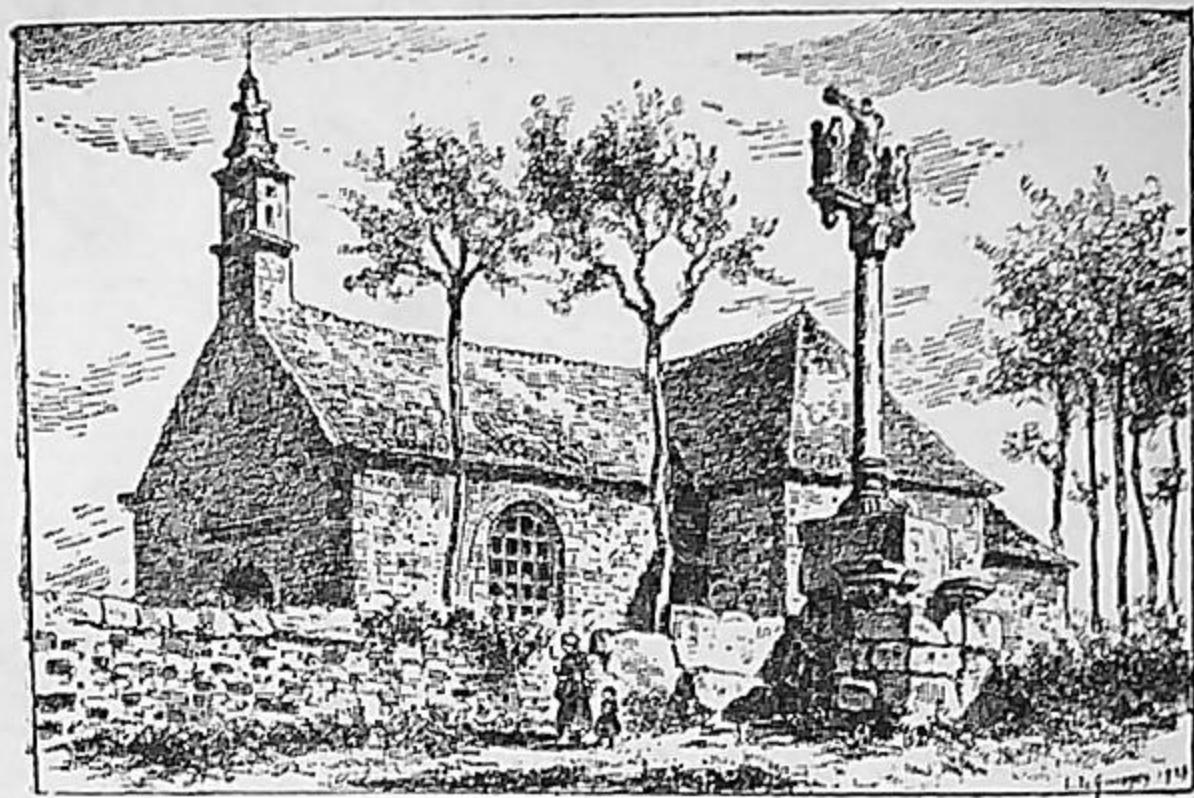
Hervez *Kalendrier Landevenneg* hag a zo deuz an unnekved kantved, gouel sant Herve a vez lidet ar 17 deuz miz even.

Missel sant Nouga (leor oferen sant Nouga) a zo ive deuz an unnekved kantved: en e litaniou ar zent evit ar Zadorn Fask ema hano Sant Herve.

Deuz an trizekved kantved or beuz *Missel Breventek*: ennan ive gouel sant Herve a zo ar 17 deuz miz even. — Breventek a ioa eur manac'hti e parrez an Drennek, dindan galloud abbati sant Vaze.

Divar neuze e kaver ofis hag oferen sant Herve e brevier hag e leor-oferen peb eskobti e Breiz-Izel.

Mad e kavomp lavaret eur ger ama deuz an doare ma 'z eo bet lidet ha ma vez lidet gouel sant Herve e peb hini deuz an eskobtiou-ze.

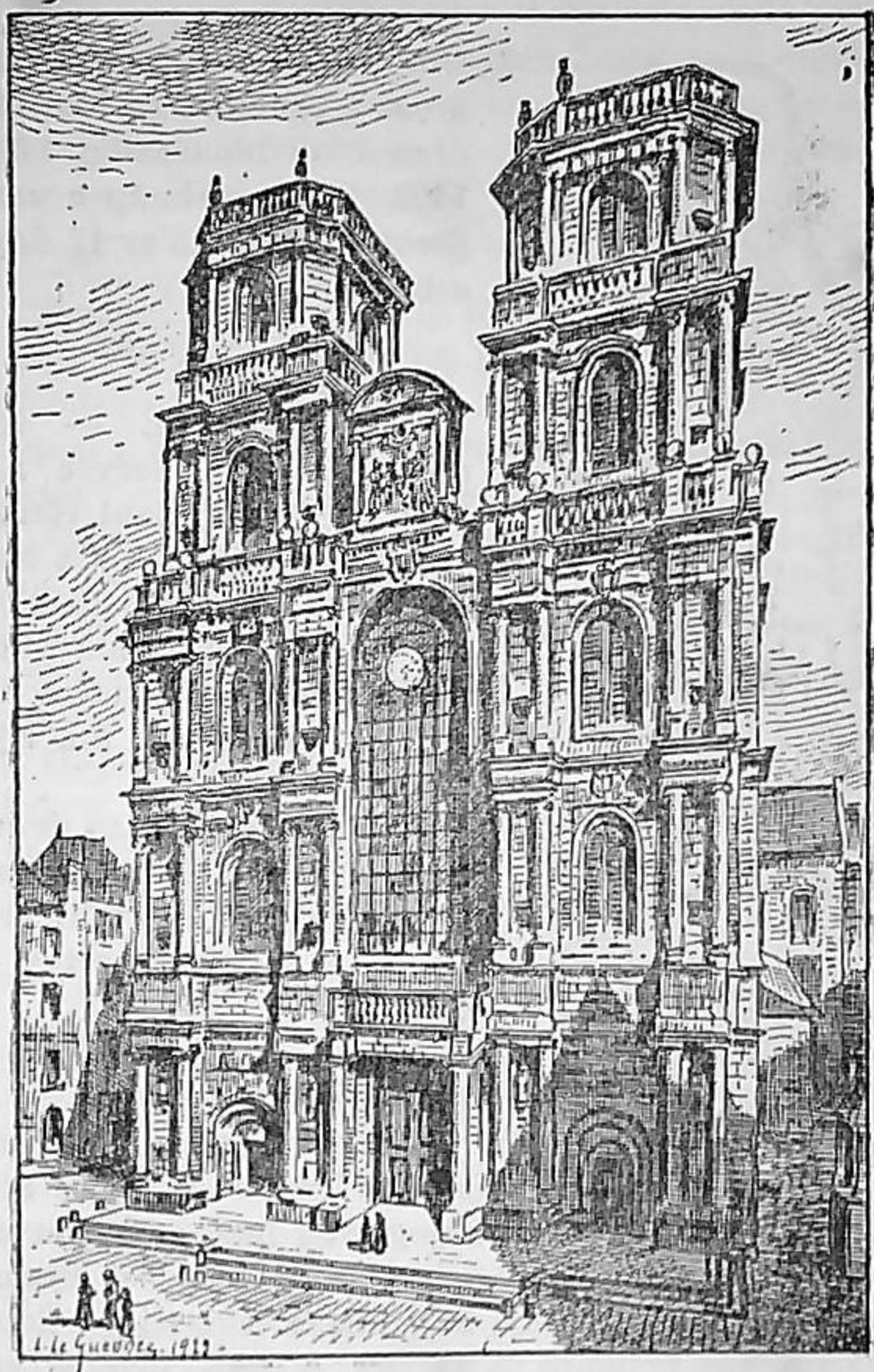


Locmazé-Breventec en Drennec

ESKOBTI AN NAONED. — Evel m'or beuz guelet, relegou sant Herve a zo bet kased d'an Naoned er bloaz 1002. Sant Herve a deuaz buan da veza unan deuz ar zent ar muia karet hag henoret gant kristenien an Naoned. Lavaret a reer soken ez eo bet eur mare benag eil batroum an eskobti.



ESKOBTI RAOZOUN. — Iliz veur Raozoun e deuz bet penn sant Herve digant an duk Jeffroy er bloaz 1002.



Hiz-veur Roazon

Goudeze dioc'htu e tle beza great e c'houel : El leoriou-oferen ar bloaveziou 1420, 1492, 1588 e velomp e veze great e c'houel d'ar 17 deuz miz even.

**

ESKOBTI KERNE. — En eskopti-ze, ive hervez Albert Le Grand, sant Herve en doa guechall e offis hag e c'houel : er bloaz 1642 eo bet taolet d'an traon gant ar chaloniet a c'houarde an eskobti da c'hortoz ma vije en eskop nevez

Kalz testeniou a zo deuet beteg ennomp, hag a lavar freaz eo bet sant Herve enoret e meur a barrez e e Kerne.

ESKOBTI TREGER. — Kris-tien Treger a zo bet ato douget da bedi sant Herve, ha rentet o deuz bet d'ezan ar c'haera henoriou. Setu ar pez a zesk deomp an

Ao. Dom Lobineau en e leor *Buez ar Zent* a zo



Skeuden-koat, e karnel Hanvec (3 zroatad).

deuz ar bloaz 1725. Evit ober buez sant Herve, Dom Lobineau en doa en em zervichet deuz eur skrid-dourn great tri pe hevar c'chant vloaz araok var sent eskobti Tregr.

**

ESKOBTI LEON. — Leac'h ebet da veza souezet mar d-eo bet Leoniz troet da bedi ha da henori sant Herve ; ganet eo, bevet en deuz, ha marvet eo var douar o bro. E c'houel a c'helfe beza bet gouel-berz evito ; setu ama ar pez hen ro deomp da gredi.

An Ao. de Rieux, eskob Leon, pa ro er bloaz 1630 roll ar goueliou a vezd a viret, a lavar : « *Etouez ar goueliou-ze n'am meuz lakeat hini deuz ar re a zo bet taolet d'an traon gant an Ao. Rolland de Neuville, a c'houarde an eskobti em raok.* »

Hogen etouez ar goueliou deuet da veza goueliou bihan, e kaver gouel sant Herve : gouel sant Herve eta e dle beza bet gouel-berz beteg m'en deuz an Ao. de Neuville kaved mad ober eur gouel bihan anezan.

**

Hag abaoe, petra eo deuet gouel sant Herve da veza ? — N'eo ket eat c'hoaz d'an traon e peb leac'h : goulskoude en eskobtiou ma kendelc'her d'e lida ez eo kouezet e renk ar goueliou distera.

Rabad a zo, ha braz meurbed eo ar rabad var an henoriou rentet gant an Iliz da zant Herve.

Evelse, *en Naoned*, evel m'or beuz guelet, gouel sant Herve a zo bet etouez ar re gaera hag hirio ne reer nemed memor anezan.

E eskobti *Raozoun*, n'euz mui hano anezan.

E eskobti *Guened*, hano ebed ken neubeud: guir eo, eno netra na ziskuez e vije bet ar gristenien goal-droet ouz sant Herve.

E eskobti *sant Briek ha Treger*, ar gouel en deuz kollet iveauz kalz deuz e sked, daoust m'eo stank an testeniou deuz karantez hag anaoudegez vad ar re goz evit ar sant manac'h dall.

E *Leon* hag e *Kerne*, renk ar gouel a zo uhello-c'hik: dister gouel goulskoude e kichen ar pez ma 'z eo bet.

Petra en deuz lakeat gouel sant Herve da vont evelse var ziskar ha da gueza neubeud ha neubeud?

An dra-ze a zo deuet eun tammig dre ma zeuz bet sended ouz mouez ar pabed, o deuz goulennet ma vije heuillet e peb iliz katolik lidou iliz Rom ha ma vije, ar muia ma vije galiet, great e peb leac'h ar memes goueliou. Neubeutoc'h a zervesiou a jomaz neuze evit henori sent ar vro. Dre-ze gouel meur a hini a ioa koundaonet.

An dra-ze a zo deuet ive, red eo en anzav, dre m'eo bet dizonjet o buez hag ankounac'heat ar vad o doa great: ha neuze eun dervez, sent a gaved brasoc'h ha galloudusoc'h egeto a zo bet tronet en o leac'h, beteg en ilizou fountet ganto, hag int-i ouanan kaset da draon o zi, hag avechou taolet er meaz.

Ha fisianz a c'hellomp-ni da gaout e plijo gant an Iliz renta a nevez d'ar zent, ginidik deuz ar vro, an henoriou o deuz bet guechall ?...

Eun dra da neubeuta a c'hellomp da lavaret :

buez sent ar vro a deu bemdez da veza guelloc'h anavezet ; rak, en hon amzer, kalz tud a zo troet da glask ha da lenn ar paperiou koz deuet beteg ennomp, hag a gomz anezo ; o buetz a gaver, evel m'eo dleet, e leor *Buez ar Zent* ; kantikou a vez great evit kana o meuledi ; o japeliou a vez dreset hag o hanoiou roet d'ar vugale dervez o badiziant.

Ha ma teu ar Vretoned da henori evel o zud koz sent ar vro, heb douetanz ebed, an Iliz a vez laouen o rei d'o goueliou ar sked hag al lufr o deuz bet guechall.

Hogen ni, beleien Breiz-Izel, a c'hell kalz evit an dra-ze. Daoust ha neuze n'eo ket eun never evidomp ?... Pebez digoll evidomp eun dervez, ma velfemp an Iliz o lakaat goueliou ar zent-se var ar renk o deuz bet en amzer dremenet, hag o rei tro deomp da ziskuez dirak an oll ec'h anavezomp beza dleour en o c'henver deuz hor c'haera ha tal-voudusa tenzor : ar feiz kristen !

II

**Ar pez a c'houlenner digant sant Herve
Traou kountet a rum da rum**

Sant Herve a zo da veza lakeat er penn kenta etouez ar zent deuet mad d'ar Vretouned : goude sant Eozen, e hano a vez roet an aliesa da vugale ar vro, dervez o badiziant.

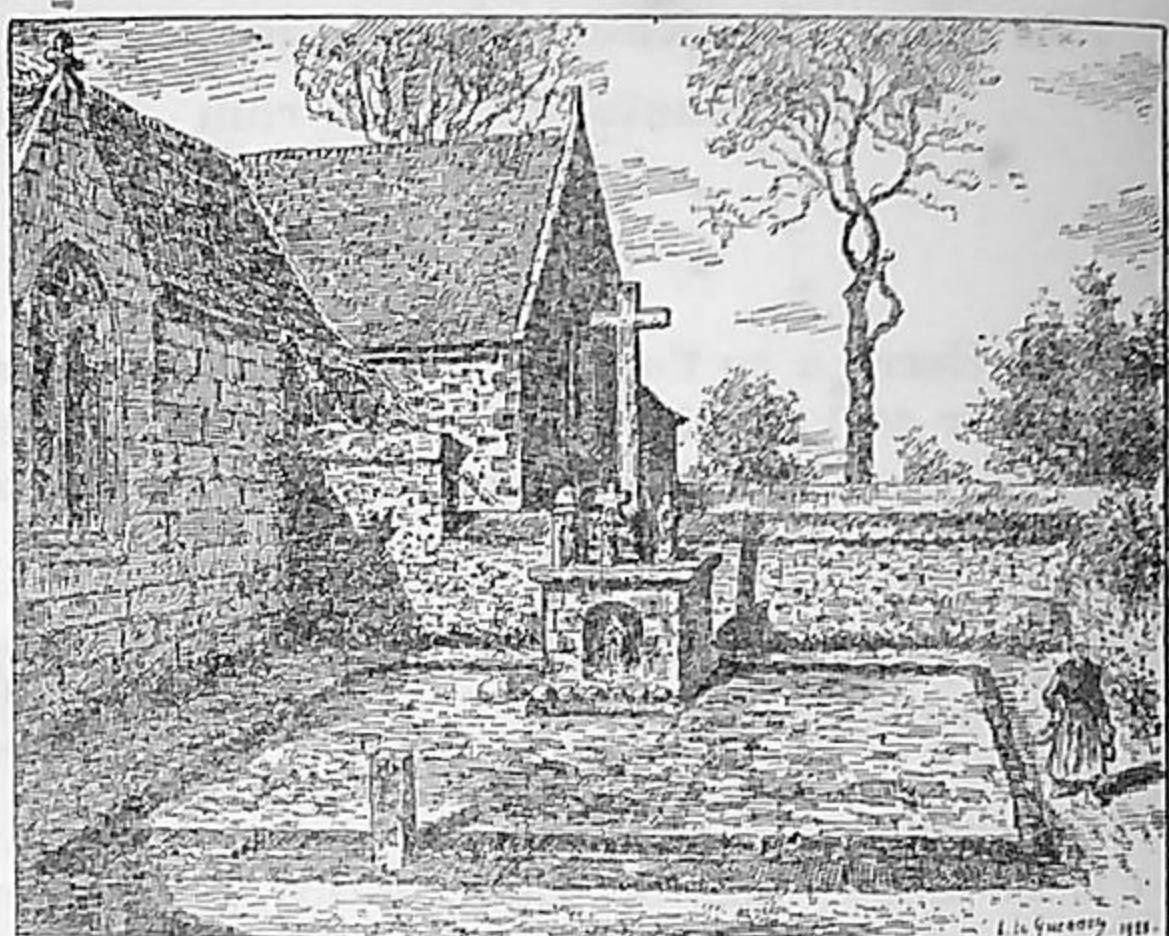
E peb leac'h, koulz lavaret, ez eo pedet eneb ar boan daoulagad.

Guechall e veze goulennet digantan dioual ar c'hezek-labour ouz ar bleizi, a ioa niveruz er c'hoajou. Ac'hano, douetuz braz, eo e teu ar c'hiz, e parreziou a zo, da gas ar c'hezek da japel ar zant, dervez e bardoun.

E leac'hiou a zo, evit pellaat ar bleizi, e tesker c'hoaz d'ar vesaerien iaouank ober sin ar groaz gant o baz en eur lavaret :

Ma vezez Guillou, ra zi pell en han' Doue,
Ma vezez Satan, ra zi pell, dre zant Herve.

Aze, guir eo, e c'houlenner dreist-oll digant ar zant diskuez e c'halloud evel *stolier*. Henvel eo er parreziou ma vez great lavaret *an oferen-drantel* evit an eneou gounezet gant an diaoul.



Bered ar Zent e Lanrivoare

Var a leverer, sant Herve a deuaz eun dervez da velet e eontr, sant Rivoare. Goulen a reaz eun dorz vara benag digant ar fournier ; hen-ma a reaz ar skouarn vouzar : dre vurzud ar bara a droaz e mein. Ar seiz torz vara milliget a veler c'hoaz e Lanrivoare : e tal eur groaz emaint, er c'horn deuz ar vered ma veze guechall-goz enterret ar zent : abaoe, den ebed n'eo bet enterret

eno, hag ar veleien o-unan na lakeont o zreid ennan nemed goude beza divisket o boutou.

Hervez a gounter c'hoaz, e Guered ar Zent e e zeuz ive eun tam koat bet lakeat eno gant sant Herve; kemeret a c'heller tammouigou dioutan ha ne vihanan ket: an tammouigou-ze a zioual deuz an tan ha deuz meur a zrouk all.

Tost da chapel Landouzan e veler c'hoaz hirio eur peulvan faoutet beteg an hanter. Setu ama ar pez a gount ar re goz divar he benn.

Landouzan a ioa manac'hti sant Eozan. (Trovar dro e kaver keriadennou hanvet Kerdeozan, Coeteozan, Sant-Eozan) Rag Eozan, Even, Ursin, a dle beza ar memes sant, ha chapel Landouzan a zo Sant Ursin he fatroun. Mes ne ouezer ket da biou oa diskib; pe da zant Paol pe da zant Pabu.

Pa deuaz da zevel e beniti el leac'h m'ema hirio chapel Landouzan, e kavaz an dud tro var dro mantret ha tenval o fennou. Eun aerouant skrijus a zistruje kalz tud er c'harter, evel hini Kastel hag hini ar Roc'h.

S. Ursin a c'houlennaz digant an Ao. Doue ober d'an aerouant espern an dud reuzeudik. Evit kaout ar c'hras-se, e tremenaz tri dervez ha teir nosvez o iun hag o pedi. Goude an trede nozvez, e viskaz e zillad da stolia hag e zeaz beteg toull an aerouant, a ioa e kreiz ar c'hoat.

Ep aoun ebed, e kerzaz varzu al loan gouez, a ieaz raktal da guzat en eur iudal, beteg goeled ar c'havarn. Ar zant a ieaz var he lerc'h, da astenn

he stol var he benn. Kerkent, an aerouant a deuaz da veza dôn, prest da zenti ouz ar Zant.

Hen-ma neuze her c'hasaz beteg e beniti, hag a stagaz anezan ouz ar peulvan a ioa eno. An dud a ieaz d'ar japel da glevet an offeren, evit trugare-keat an Ao. Doue. Mes abenn eur pennad, an aerouant, dre ma ne zante mui ar stol, a falvezaz gantan mont kuit. En eur drei hag en eur zistrei, e santaz e jaden o sanka er peulvan : hag hen neuze o jache goasoc'h-goasa.

Ar bobl strafillet oll ouz e velet a bedaz sant Ursin da echui he offeren.

— « Tud difeiz, eme ar Zant, perag e krenit-hu, pa ema Doue a du ganeoc'h? »

Achui a reaz he offeren ken seder ha tra.

Mes d'an heur-se an aerouant en devoa dija uzet oc'h penn hanter ar peulvan, hag an darn vuia euz an dud o devoa tec'het kuit gant o spount. Sant Ursin a lakeaz a-nevez e stol var benn al loan gouez, ha kerkent e chomaz hen-ma ep finval an oll, beteg ma oue digaset beteg an aot, ha kondao-net d'en em deuler ebars ar mor. Ar pez a reaz dioc'htu, hag ec'h en em veuzaz.

Setu perag — hervez ar re goz — e velit hirio c'hoaz, e kichen chapel Landouzan, eur peulvan uzet beteg an hanter.

Var ar meaziou, bleiz sant Herve a zo deuet da veza eur spountail evit ar vugale, dindan an hanoman « Barbaou sant Herve ».

Ar c'homzou-ze a gaver en eun drajedien (unan

deuz ar re gosa a zo e brezounek), savet gant an Ao. Fiak Mezanstourm, bet person Lanhouarne ha Plougoulm er bloaz 1544. — Er pez-c'hoari-ze e velomp an impalaer Titus o c'houlen digant Gouarner ar Judee renta d'ezhan eur gear hag a zifenne deuz e oll nerz; ar gouarner a respount dichek: « *Ho kourdrouzou n'int evidon nemed Barbaou Herve.* »

Er bloaz 1903, en eur vodadeg a reaz e Lesneven, Kenvredigez Broaduz Breiz a lakeaz ober eun timbr a ioa varnan Sant Herve hag e vleiz.

'Ar c'hren-lavariou-ma ken anavezet a zo deuet deomp, var a leverer, digant sant Herve:

Guelloc'h eo deski mabig bihan
Eged dastum madou d'ezan.

An den iaouank en diegi
A zastum poan var benn kozni.

Geriou Herve a zo geriou fur:
An neb a zizent ouz ar stur,
Ouz ar garreg a zento sur.

E penn diveza e leor « *La Légende Celtique* » An Ao. de la Villemarqué en deuz great moulla buez sant Herve evel ma vez kountet etouez ar bobl, hag ive Kantik ar Baradoz e iez Treger: eun tammig eo dishenvel deuz ar c'chantik or beuz en hor leor kantikou.

Plijadur ho pezo o lenn anezho aman.

I. — Rouanezik ar Feunteun

Ar plac'h a ioa tal ar feunteun,
He liou hag he sae ruz ha gwenn ;

Ker ruz he liou, he sae ker gwenn,
Ken a gredfac'h oa eur rozen,

Ken a gredfac'h oa eur rozen,
O tont e meaz euz an erc'h gwenn,

Hag hi na re nemet kana,
— Evid-on da veza netra,

Evid-on da veza, sioaz !
Eunn elestrennik euz ar waz,

Eunn elestrennik, paour kezik !
Ouz-in a reer « *ar Rouanezik* ».

Ann aotrou Kont a lavare
D'ar plac'h iaouank pa dostae :
— Grasou d'it, Rouanez ar feunteun,
Te a gan ge, te a zo gwenn !

Te a zo gwenn, te a gan ge,
Pe seurt bleun a glaskez aze ?

— N'ounn ket gwenn, ne ganann ket ge,
Ne ket bleuniou a glaskann-me ;

N'e ket bleuniou a glaskann 'vat ;
Nemet daou tri seurt louzou mad ;

Mad eo unan diouc'h peb anken,
D'ann dud dall ez eo mad ebenn,

Ha 'nn hini all neb he c'havo,
Hi hen miro diouc'h ar maro.

— Rouanezik, ha me ho ped,
Ar c'henta 'nheo d'i-me roet.

— Sal-ho-kras, Aotrou, n'hi roinn ket,
Nemet da neb vo va fried.

— Teuz hi roet, ha te hi ra,
Teuz hi roet d'ann denik-ma !

Teuz hi roet d'ann denik-ma,
A zo deud d'az koulenn ama. »

II. — An dallik paour hag e vamm var e gwele

Pa oa he vamm war he gwele
Ann dallik paour he briate :

— Ma mammik paour, ma mam c'haret,
D'ann iliz em lesfec'h monet,
Me zo avad sez vloaz fourniz,
Ha n'ounn ket bet c'hoaz enn iliz. »

— Allaz ! va mab, n'ho kassinn ket,
Pa'z-onn war ma gwele chommet,

Pa'z onn dalc'het gand eur c'hlenved
Ken a vo red d'in klask ma boed. »

— Da glask ho poet c'hui naiei ket,
Me ievid hoc'h, mar keret.

Me iezi gand ar re am c'haso
Hag enn eur vont me a gano,

Me a gano flour ho kwerzou,
Ken a welo ar c'halonou. »

Hag hen kuit, hag en da glask boed,
Evit he vamm ne halle ket.

Kriz vije kalon na welje
War ann hent meur neb a vije

O welet ann dallik sez vloaz
Gant han met he gi gwenn d'he gas ;

O klevet kana ar bugel
Dindan ar glao hag an avel ;

Kana o krena, divoutou,
He zent o straka gant riou.

Ken a zeuaz ann abardae,
Hag ann noz du-pok goude-ze.

Hag hen davet he vamm d'ar ger,
Skuiz-stang ken n'all seni ger;
Ken n'halle derc'hel war he dreit,
Gand ann hent ruzuz ha skornet.

Ken a gouezaz war he c'henou,
O strinka goad a bouladou.

O strinka goad a bouladou
Mesk ha mesk gant dent a dammou.

III. — An dallik galvet gant Doue

Ann dallik paour a lavare
D'he vamm sez pe eiz vloaz goude :

— Seiz pe eiz vloaz zo ounn dreman ;
Kalonou houarn zo enn dud-man,

Kalonou houarn a zo enn ho,
Va mamm baour, n'ounn ket evit-ho.

Enn eul lec'h me garfe beza
Lec'h ne glefenn nemet kana,

Lec'h ne glefenn netra bemde,
Mamm baour, nemet meuli Doue.

— C'hoant oc'h euz da vont da gloarek,
Evit warlerc'h mont da velek,
Ann Aotrou ra vez meulet !
Plijadur am bo d'ho klevet
O kana ann offerenn-bred.

— Ne ket evit beza belek,
Am euz c'hoant da vont da gloarek,
Karg ar belek a zo karguz
Ma spered paour zo morc'heduz ;

Ouspenn ar garg euz va ene
Karg euz ar re all am befe ;

Gwel eo ganin, va mamm, monet
Da joum d'ar c'hood, gand leaned,

Evit deski meuli Doue,
Ha deski d'ar re all ive. »

Oa ket he gomz peur-lavaret
Kimiada he vamm en deuz gret ;

Hag hen enn hent, da vont d'ar skol,
Endro d'he benn eur rodig-heol ;

A-zeou, ar goulmed o kana,
He gi gwenn arog o chalpa.

Gand ann ti-skol pa zigouezaz,
He gi krenvoc'h krenv a c'halpaz ;

Hag al lean da zont er meaz,
Da zigemer ar bugel keaz :

— Doue 'vennigo 'nn emzivad
A zeu d'am skol a galon-vad.

A zeu da vez a kloareget,
Da vleo, mab, a vo benniget !

IV. — Ar vamm a deu da gaout e mab

Hag abenn sez vloaz goude-ze,
He vamm a zeuaz da gaout Herve :

Hag hi lavare, o tostaat,
— Me wel leaned eur bagat,
Me glev kana va mab Herve,
Na pa vint mil m'hen anafe.

Me wel va mab gwisket e griz,
Eur gorden reun oc'h ober griz.

— Doue ra vo gan-eoc'h, mab kloarek.
— Ha gan-eoc'h, va mamm garadek.

Doue zo mad! ha c'hui iveau!
Fidel ar vamm d'he bugel kez.

Donet a geit-all d'am gwelet !
Ha c'hui keit-all-zo mac'hagnet !

— Pa'z-oun deud, va mab, d'ho kwelet
Petra diganin a c'houlet ?

— Netra digan-eoc'h na c'houlann,
Met ho krad-vad da jomm aman,

Da bidi Doue deiz ha noz
Ma 'n em givimp er Baradoz.

— Er Baradoz, mamm, pe war dro,
Gand gras Doue, ni 'n em gavo,

Pa bignin di c'hui a ouezo,
Mouez an eled c'hui a glevo.

V. — Sant Herve ha santez Kristina

Tri dez bennag kent na varvaz
An Aotrou Sant a lavaraz :

— Tinaik va nizez, aozet,
Aozet va gwele, mar n'eo ket.

N'en aozet ket lec'h m'oac'h boazet,
Nemet war ann douar kalet ;

Aozet hen dirag ann aoter,
Ma welin Jezuz, va Zalver.

Eur mean da benn-wele laket,
Laket ludu elec'h golc'het,

Ra vinn em gorvez el ludu
Pa zeui d'am c'herc'hat ann Eal du.

Torret va nerz, gwann va c'halon,
Digouet ann termen evid-on. »

Na Kristina a lavaraz
O wela gand eur c'hlac'har vraz :

— Mar, 'd eo, va eontr, gwann ho kalon
Va hini vank d'in, tra gwirion.

Va eontrik ker, ha me ho ped,
Eunn dra gand Doue gouennet :

Ma 'z-inn d'oc'h heul, e berr amzer,
Evel ar vag war bouez ar ster.

— Doue zo ar mestr, c'hui her goar,
Kristina, va merc'h ha va c'hoar.

Doue had ann ed enn douar,
Ha Doue hen dastum pa gar. »

Pa oa sant Herve o tremen,
Endro d'ezhan eskibien,

Oa Kristina en he gichen,
War he daoulin, souchet he fenn ;

Hag e kane ann alc'houeder :

— « Ar vag a ia war bouez ar ster. »

Kantik ar Baradoz

Pa zellann enn envo,
Hag entreze va bro ;
Nijal di a garenn
Evel eur goulmik wenn ;

Perc'her ar baradoz
Digor ouz va gortoz,
Ar zent, ar sentezed
Tost d'am digemeret.

Gwelet a rann a-vad,
Gwelet Doue ann Tad,
Gand he Vab benniget
Hag ar Spered-meulet.

Peger kaer eo gwelet
Ar Werc'hez benniget,
Gand daouzek stereden
A ra he c'hurunen !

Gwelet a rann ouspenn,
Gant ho peb a delen,
Aele hag arc'haele,
Holl o veuli Doue ;

Gwerc'hezed a bep oad,
Sentezed a bep stad,
Gragez, intanvezet
Gand Doue kurunet.

Gwelet a rann-me c'hoaz
Leun a c'hloar, leun a c'hraz,
Va zad, va mamm maro,
Va breudeur, tud va bro.

Me wel eledigo,
War ho eskeligo,
Ker koant ha ker rubenn,
A nij endro d'ho fenn,

A nij endro d'ho fenn,
Evel eunn hed gwenen
ENN eur parkad bleunio,
Son ha c'houez-vat gant-ho.

Euruzded heb he far,
Oc'h ho kwel't, me ho kar!
C'hui a ro d'in dizoan
E poanio ar bed-man.

III

Ilizou, Chapelliou, Skeudennou Sant Hervé

Ar skridou koz deuet beteg ennomp o deuz lava-ret d'eomp ez eo sant Herve pedet hag henoret gant ar Vretouned abaoue an naved kantved. Ar parreziou, ar chapelliou, an ilizou savet gantan pe saved en e honor a zoug testeni o deuz hon tud koz en em erbedet outan abaoue e varo.

Daoust ha n'eo ket gantan eo bet fountet ar bar-rez a zoug ato e hano: LANHOUARNE ?

An iliz a zo brema e Lanhouarne a zo nevez: an tour, avad; a zo bet great en trizekved kantved: tenna a ra kalz da hini Lochrist e parrez Guinevez.

Deuz an iliz koz e chom ar porched, a zo ennan skeudennou Hor Zalver hag an daouzek abostol, hag a zo deuz ar bloaz 1582, evel m'eo skrivet var unan deuz ar vein.

E diabarz an iliz e zeuz eur skeuden ha n'eo ket bet great var batroum ar re a gaver en diaraok en honor da zant Herve: great a zo dioutan eur pec'hiriñ, boutou gantan en e dreid: hogen bale a rea ato diarc'hen.

Douetuz-braz skeuden goz sant Herve eo an hini a zo en e feunteun. Ar feunteun-ze, kalz darem-predet, a zo eur c'hart leo deuz ar bourk, en eur

foennok, var bord hent Kastel. Skeuden ar zant a zo en eul lok bihan azioc'h ar feunteun: en unan deuz e zaouarn e vaz-abad hag en egile leor ar stolier: deread oa ober eun abad deuz sant Herve el leac'h m'eo bet e vanac'hti.

Evel m'or beuz lavaret, Lanhouarde e deuz an henor da gaout unan deuz divreac'h sant Herve: ar relegou santel a zo miret en eur vreac'h koat, a zo goloet gant eur guiskadik arc'hant: al labour

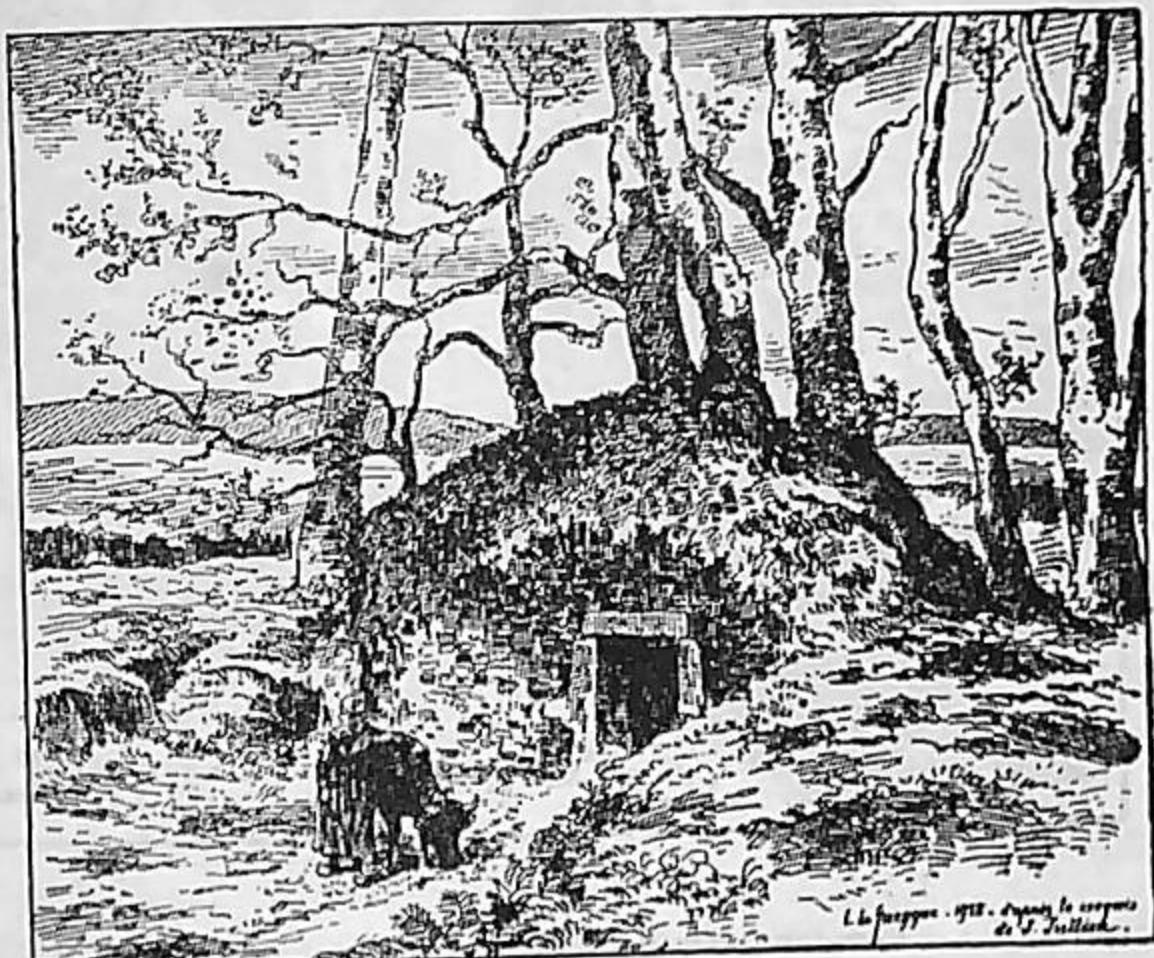
a zo varnan o deuz great d'an dud desked diskleria ez oe deuz an trizekved kantved.

E parrez LANRIVOARE,
eun hanter-heur bale



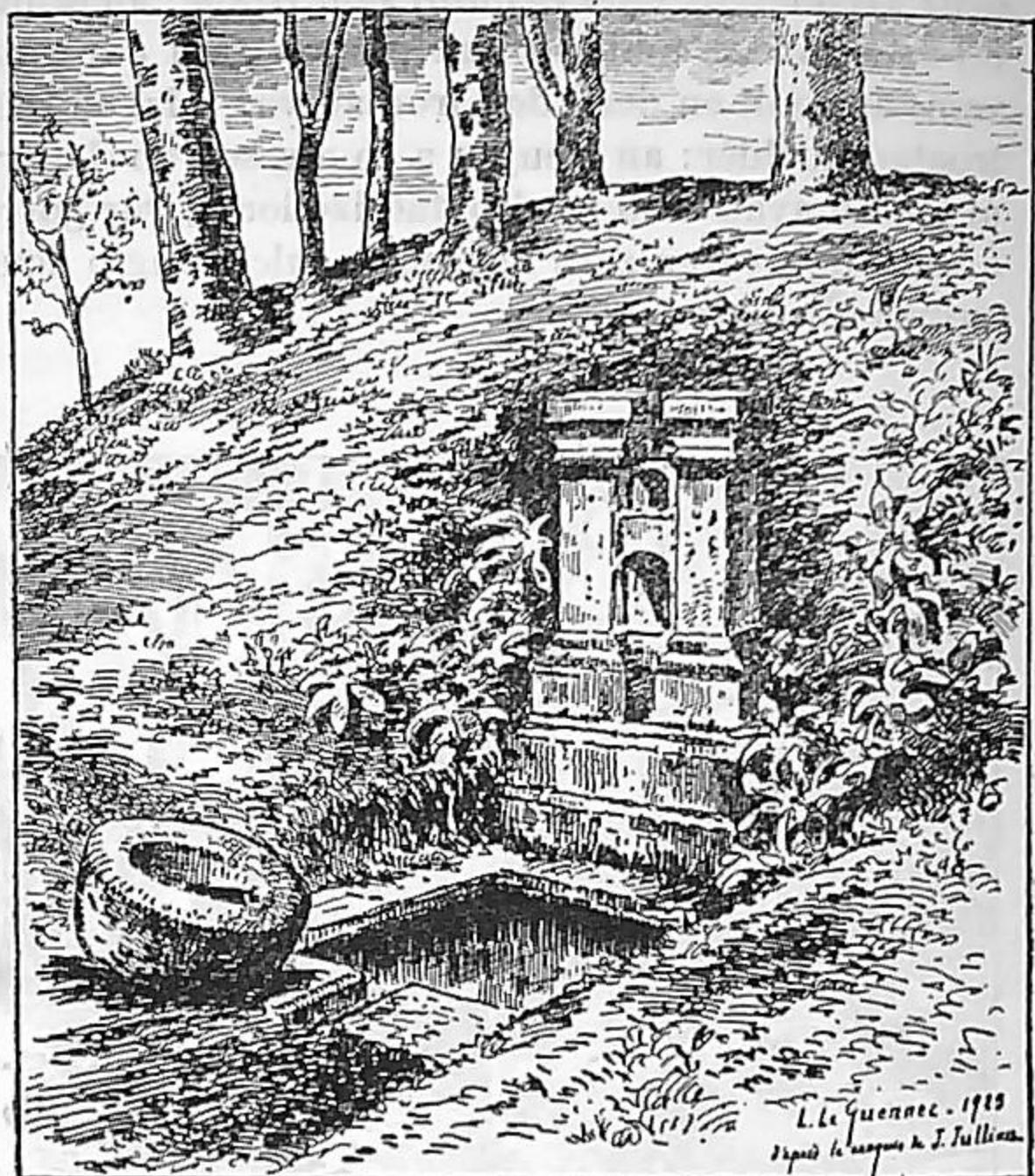
Lanhouarde

deuz Treouergat, ema *Ermitaj sant Herve*; an ermitaj-se a zo eun toull en eun dorgen gant eur volz vein: an toull en deuz dek troatad var zeiz, ha seiz troatad huelder: an treujou a zo a resed an douar; al leuren avad a zo tri droatad izelloc'h; var gorre e zeuz diou vezen zero hag unan eulc'h hag o deuz ouspen kant vloaz.



Ermitaj S. Herve e Lanrivoare

Eun daou c'chant paz benag ac'hano e zeuz *eur feunteun gaér*: azioc'h ar feunteun eul lok a zo



Feunteun ermitaj S. Herve e Landivioare

ennan diou skeudennik deuz an amzer vrema.

E harzou ar c'hoat, e kichen eur groaz koz, e ve-
ler roudou eur chapel; demdost, eul loden zouar
a zo hanvet c'hoaz *Cost Houarde an Ermit.*

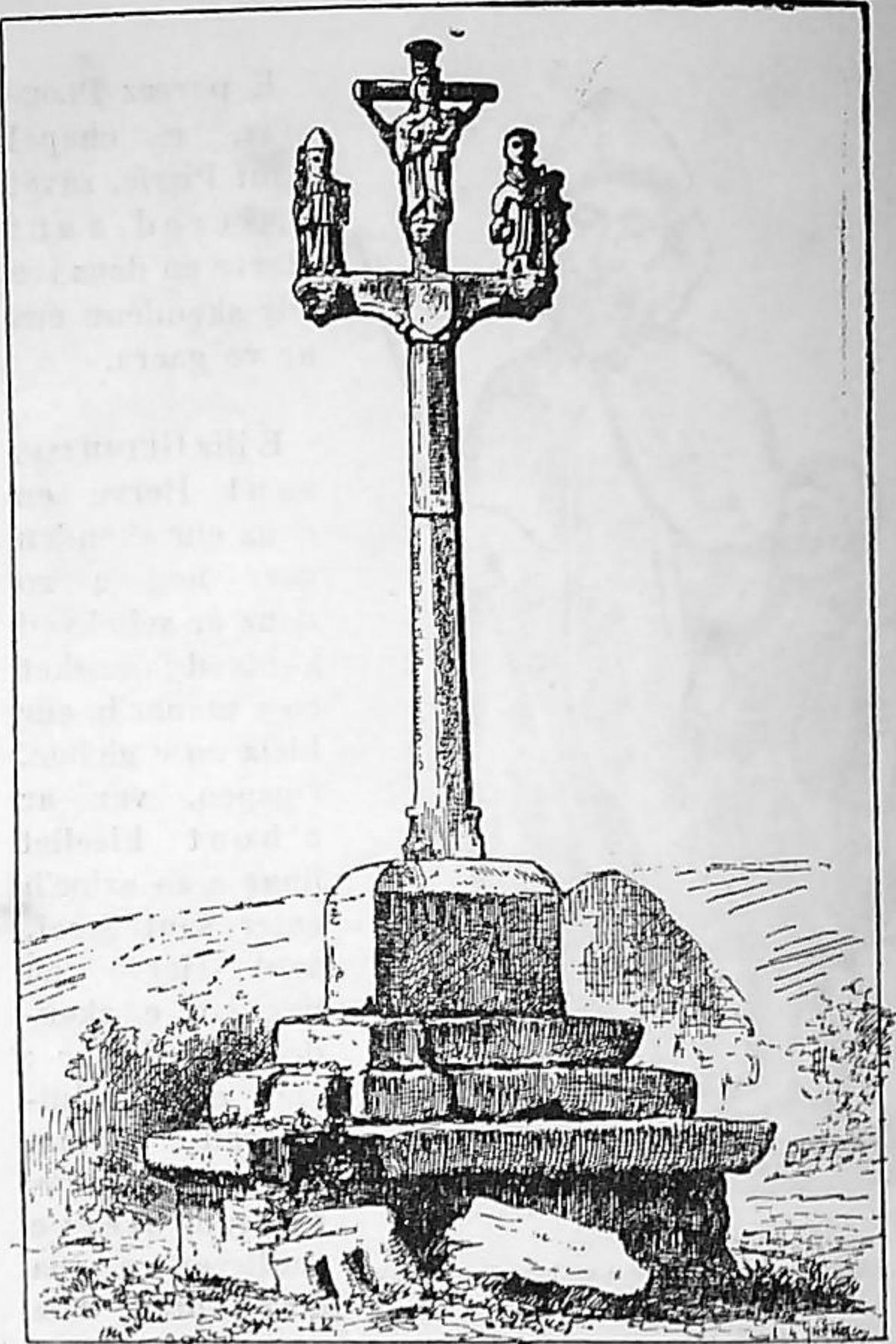


Skeuden S. Herve e Lambaol Guimiliau

E parrez PLOUGUIN, e chapel Sant Pirric, savet er vered, sant Herve en deus ive eur skeudenn eus ar re gaera.

E iliz GUIMILIAU, sant Herve en deuz eur skeuden gaer hag a zo deuz ar seitekved kantved : guisket eo e manac'h, eur bleiz en e gichen. Ouspen, var ar c'hoat kizellet flour a zo azioc'h aoter sant Josef, sant Herve en dez ive e skeudennik dispar : eno eman Gui-charan gantan. Eur persoun koz, an Ao. Herve Guillerm, a ioa devot braz d'he

zant patron, a reaz ober ar skeudennou-ze hag ive, vardro ar bloavezioù 1675-1677, ar volz



Kalvar S. Donat e Pleyber-Christ

koat a zo en dro d'ar mean-fount a zo eur pez labour deuz an dibab, an aoteriou hag ar gador-brezeg.



S. Herve e kalvar
Locmaze-Breventec
en Drennec

E LAMBAOL-GUIMILIAU, sant Herve en deuz ive eur skeudennik hag a zo brao : en e gichen e rener hag ar bleiz gant kollier an azen.

Sant Herve en deuz eur skeudennik var groaz CHAPEL KRIST e PLEYBER-KRIST; en e zourn, baz ar pec'hirin, hag en e gichen Guiharan : en traon e lenner : *Herve Fers 1574.*

Er barrez-se c'hoaz, tost d'eur c'hart-heur bale deuz ar bourk, var an hent a ia deuz Pleyber d'ar C'hloastr e zeuz eur groaz a ioa guechall demdost da japel sant Donat : sant Herve en deuz e skeuden var ar groaz-se, hag ama en deuz en e zourn leor ar stolier : e rener bihan a zo ive ouz e heul.

Var Kalvar Lok MAZE BREVENTEC e kavomp ive sant Herve ha Guiharan.

E LOK-MELAR, azioc'h eun aoter a zo er c'hreiz-deiz, e zeuz eun daolen ha varni sant Herve, Guiharan hag ar bleiz: a bep tu diou daolennik a gaver varno:

- 1) Sant Herve var Menez-Breiz gant ar c'hom-sou-ma: *Var bedennou sant Herve, Doue a laka eun eienen da redet.*
- 2) *Sant Pol a Leon ha sant Herve a vel ar baradoz digor;*
- 3) *Sant Herve a vel ene e vam o pignat d'ar baradoz douget gant an Elez.*
- 4) *Ar bleiz stag ouz eur c'har ha renet gant Guiharan.*

Var goufr an aoter e zeuz ive eun daolen hag a ziskuez ar zant hag e rener o ranna ken etrezo an ed o doa bet en aluzen. Var a gounte, pa veze evitan, Guiharan a leunie ar muzul; ha pa veze evit ar zant, a droe ar muzul var he c'hinou en eur lavaret:

— « *Bar ar muzul deoc'h, va mestr, ha reaz d'ime* ».

Ar zant a respounte :

— « *Doue a vel peb tra* ».

Guiharan a gomprenaz ar gentel, hag a rannaz an ed e diou loden ken braz an eil hag eben.

E iliz PLOUNEOUR-TREZ, var unan deuz ar guer a liou e veler sant Herve hag eskibien Breiz-Izel o taoler an eskumunugen var Gonomor.

**

E bro GERNE, tro var dro d'ar Porzou, eo e zeúz

bet savet ar muia skeudennou pe japelliou en he-nor da zant Herve.



Skeudennik S. Herve e Plonevez-Porzay

Eun hanter-heur vale deuz Santez-Anna-ar-Palud, e terrouer Lesvren, ez oa guechall eur chapel guestlet da zant *Mahouarn*. Hogen sant



Saint Hervé bénissant les fidèles

Gueren-livet en Iliz Kerlaz

Herve ha sant Mahouarn a zo ar memes sant. Eur skrid latin, deuz ar bloaz 1518, kavet gant an Ao. Mevel etouez paperiou koz iliz Plonévez, hen diskuez freaz. Var ar paper-ze e lenner: « *Chapel sant Herve, lezhanvet gant ar bobl chapel sant Mahouarn e Lesvren* ». Ar chapel a zo bet diskaret, mes guelet a reer c'hoaz feunteun sant Mahouarn ha kroaz sant Mahouarn, a zo deuz ar seitekved kantved.

Sant Herve en doa er chapel-ze eur skeuden e mean ar vro; guisket evel eur chaloni deus ar seitekved kanved; en he gi-chen he rener Guiharan, guisket evel eun denjental eus an amzer-ze, etrezo ar bleiz, a ve lavaret great a daoliou bouc'hal.

Ar skeuden-ze a ioa miret beteg a nevez-zo e iliz KERLAZ (1). En he leac'h e kaver hirio, en iliz-ma, var eur veren

a liou, hor zant gant Guiharan hag ar bleiz.

Sant Mahouarn pe sant Herve en deuz bet ive

(1) Hirio ema en eun ti e Plonevez-Porzay ; red eo esperout e kavo he flas eun deiz da zont en iliz parrez.



Skeuden e chapel
ar Mene-Hom (p. 85)



Skeuden-méan e chapel ar Mene-Hom
(p. 85)

e zeuz bet klasket rei an henor-ze da zant Magloar,
dre ma 'z oa ankounac'heat ez oa sant Mahouarn

eur chapel e Lok-Mahouarn a zo eur geriadenn deuz parrez KAST. Er bloaz 1810 ar chapelle a ioa dirapar : er bloaz 1831, persoun ar barrez a roaz da anaout ne vije ket dreset abalamour ma 'z oa re vihan, re bell deuz ar bourk, re dost d'ar C'hastellin, hag ive abalamour dervez ar pardoun e veze dizursiou ; ha lakat a reaz digas d'ar bourk ar c'hoat, an aotriou, ar skeuden-nou hag an tour.

Sant Mahouarn a zo patroum PLODIERN. En trivac'hvet kantved



Skeuden e chapel
I.V. Menfouez e Kerfeunteun

ive eur chapel e parrez KERFEUNTEUN : en e c'hi-chen eo bet lazet an Ao. Audrein, eskob touer ar Finistère, gant ar Chouanted an 20 a viz du 1800,

ha sant Herve ar memes sant. En dervez hirio evel guechall, pardoun ha foar vrasa Plodiern a zo hanvet pardoun ha foar sant Houarn.

Sant Herve n'en deuz mui skeuden ebed e iliz Plodiern: diou en deus, avad, e chapel ITROUN VARIA MENEZ-HOM a zo var douar ar barrez-se : unan er chapel hag a zo e mein kerzanton: sant Herve a ziskuiz var skoaz Guiharan a ren ar bleiz; eben e tal dor ar vered, e mean ive : sant Herve en deuz Guiharan en he gichen, heb ar bleiz ar veach-ma. (p. 83, 85).

Sant Mahouarn en deuz c'hoaz eur feunteun e terrouer Landanet, e parrez ar IEUC'H a zo bet eun dreo deuz Ploare.

Sant Herve en deuz bet



L.A.R.G.

Gueren-livet en Iiz-veur Kemper (p. 87)

Ar skeuden en doa sant Herve er chpel-ze a zo
brema e chapel *Itroun Varia Menfouez*, a zo ive
var douar Kerfeunteun.

En iliz-veur KEMPER, en unan ar prenestou
uhella, e kaver ive sant Herve var eur veren
a liou, bet great er pemzek kantved ha rene-
vezet n'euz ket goal-bell. « Ar prenestre-ze, a
lavar deomp an Aotrou Le Guennec, a zo bet roet
gant ar famill du Dresnay: gwelet a reer var ar
gwer eur marc'hek hag a zoug var e beultrin
skoued ar famill du Dresnay; gwelet a reer ive ar
chaloni Eozen du Dresnay hag e veve vardro 1486. »

E RUMENGOL, en eur veren a liou deus kostez ar
c'hreiz-deiz, ema poltred sant Herve gant sant
Herbot ; a bep tu dezho, an Den Euruz Charles
Bleas hag an dukez Anna.

Ar chapelliou en deuz bet sant Herve e KERAES,
e RIEK ha marteze e KOMBREIT hag e KRAON a zo bet
lezet da gueza.

E iliz parrez TREGOUEREZ e zeuz eur skeuden
deuz ar re gaera : ar skeuden-ze a zo e mean ar
vro, livet, vardro pemp troatad uhelder dezhi. Eur
c'halir kizellet eharz treid ar zant, a verk eo bet
roet gant eur belek. A ziou ema Guiharan hag ar
bleiz ; sant Herve, digor frank he zaoulagad, a
zalc'h he vaz var benn eun aneval all hag a veler
en tu kleiz, he bevar bao en ear. An dra-ma a zis-
koues galloud dispar sant Herve var an diaoul.

E chapel sant Kadou e BANNALEC, e kaver ive



Skeudenn e iliz Trégourez

skeuden sant Herve, en e gichen e rener hag ar bleiz.

E iliz BRENNILIZ, sant Herve en deuz eur skeuden ha na veler e neb leac'h all: ar zant a zo var eun dragon, a zalc'h divar bouez eur ranjen: en e zourn leor ar stolier.

**

Menez Breiz a zo bet eienen an henoriou rentet gant kristenien Treger da zant Herve. Burzud ar feunteun na zaleaz ket da veza anavezet er parrezioù tro var dro, ha d'an oll e lavare galloud e bedennou var galoun an Ao. Doue. Netra souezuz neuze mar d-eo endro d'ar menez eo e kaver ar muia chapelliou pe ilizou guestlet d'an Abad dall.

Douetuz braz, neubeud goude ar burzud e tle beza bet savet eur chapelik var ar menez, dem-dost d'ar feunteun: ar *Chapel* a veler en dervez hirio a zo dirapar; ha goulskoude kristenien PEDERNEK (Menez Breiz a zo e parrez Pedernek) a zo douget braz d'ar zant!

Bep bloaz, e penn kenta miz eost, e vez var Menez Breiz eur foar brudet a bell, hanvet *foar Sant Herve*.

Var a gounter, ar beleg a iea da lavaret an oferen-drantel da japel sant Herve var Menez Breiz, a dlie da genta diviska e voutou e traon ar menez ha pignat goudeze var e dreid noaz, evel m'en doa great ar zant: bet e ranke « *beza beleg beteg an douar* », deuz kern e benn beteg seulion e dreid.

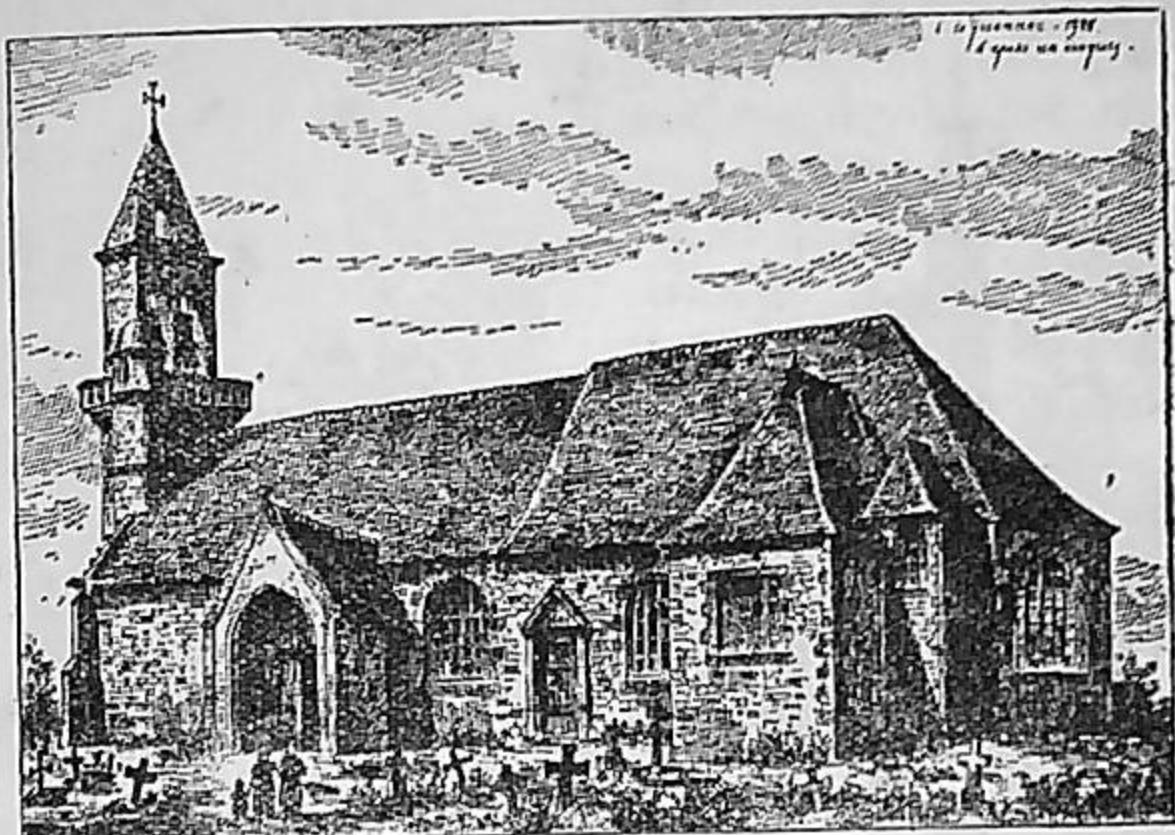


Chapel Sant Herve var Menez-Brelz (Pedernek, Côtes-du-Nord)

An dra-ma a c'heller da glevet c'hoaz e BRAS-PART hag e KOUMANA :

Sant Herve e Mene-Bre,
Sant Mikeal e Menez Are,
Pa oant o sevel o japelliou,
A dôle an eil d'egile o morzoliou.

Hervez ar vrud ive, « *sant Herve a lavaraz e vije savet eun iliz d'ezan el leac'h ma taolfe e voul di-var menez Breiz: ha taoler a reaz anezi beteg ar Faouet.* »

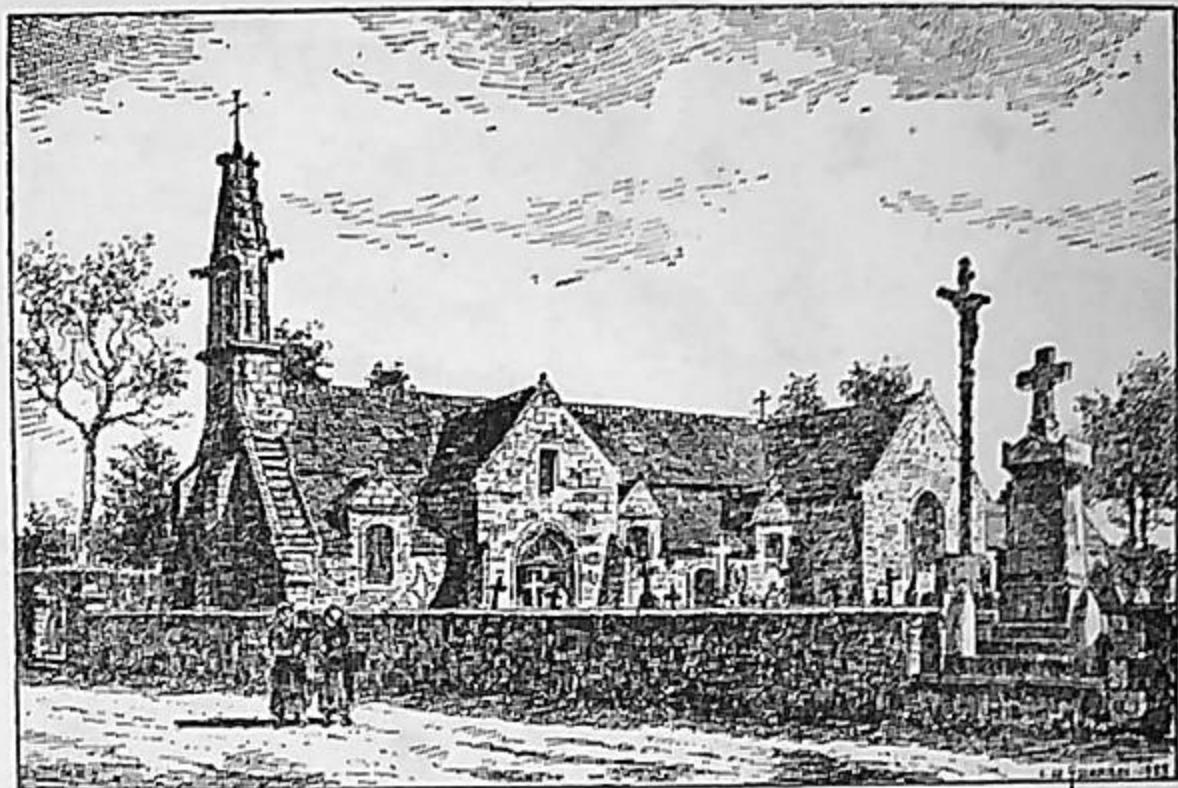


Iliz koz ar Faouet (Côtes-du-Nord)

Hogen iliz AR FAOUET a zoug e hano. An iliz koz a ioa lod anezi deuz an unnekvet kantved. An hini a zo brema a zo braz ha kaer: enni ar zant en deuz eur *skeuden hag eun aoter* labouret kaer gant ar c'hizeller Corlay.

Ar Faouet e deuz an eurvad da gaout eun askourn deuz e c'houzouk, a zo miret en eun arc'h koat alaouret. Ar pardoun a vez d'ar 17 a viz even hag an dervez-se a zo gouel berz evit an oll er barrez. Relegou ar zant a vez douget e prosesion d'e

feunteun, hag ar re o deuz poan daoulagad a gendalc'h da zont d'o goalc'hi gant e dour.



Iliz Kemperven (Côtes-du-Nord)

Sant Herve a zo ive patron KEMPERVEN dem-dost da Dreger: eur *skeuden* en deuz en iliz, e koat dero, hag a zo kaer meurbed; en e gichen eman e rener Guiharan. An eil hag egile o deuz en o dourn baz ar pec'hirin; c'hoarzin a reer ha netra ken o velet eur chapeled gant ar zant: rag en amzer ma veve sant Herve, ar chapeled ne oa ket c'hoaz anavezet.

Sant Herve a zo c'hoaz patron eur barrez a zoug



Sant Herve er Faouët
(Côtes-du-Nord)

chapel tost da hent ar Romaned a iea deuz Keraez da Gorseul. Beteg ar bloaz 1735, e veze oferenned enni. — « *Etouez mein ar chapell-ze*, eme Vizeul,

e hano — parrez SANT HERVE — ha n'ema ket pell deuz Uzel.

Perak eo bet savet an iliz-se ? Hervez lod e teu digant Sant Herve, en devije bet eno eun ermitaj; ervez lod all ez eo bet great abalamour m'en doa ar zant pareet eno eun den dall. Douetuz braz goulskoude, ar glaouerien hag ar varichaled eo a reaz e ober dre anaoudegez-vad evit sant Herve, a zioualle o loaned eneb ar bleizi. Ar chapel genta a ioa dister : en he leac'h, er bloaz 1676, eo bet savet an iliz a veler brema.

E parrez koz BOTHOA, stag hirio ouz SANT NIKOLAS - AR - PELEM, sant Herve en deuz bet eur

emeuz kavet hag a ioa kizellet kaer hag o doa eur c'hreunen flouroc'h eged re hor bro; ouspen lod anezo o doa eur zoun arc'hantek dreist hini eun anne. »

Skeuden ar zant a gaver brema e *chapel Itroun Varia ar Ruollou*: an terrouer hag ar feunteun a zo c'hoaz hanvet *terrouer ha feunteun sant Houarne*.

E parrez PLÉLAUFF e zeuz bet guechall eur chapel hanvet *sant Herve ar c'hoat*, abalamour m'edo var harzou koat Abatti an Diskuiz-mad: bihan-bihan oa; dervez ar pardoun e veze kalz dizurz; setu perak ar chapel a zo bet kaset da geriadenn *Guendol*, a zo ive er barrez-se.

E parrez BOURBRIAC, sant Herve en deuz eur chapel en eur vourc'haden hag a zoug e hano : *Sant Houarno*. E keit ha ma zeuz sonj, sant Herve en deuz bet eur chapel el leach-se ; an hini a zo brema a zo bet renket er bloaz 1820. Skeuden ar zant a zo e koat dero. Bep sul e vez oferenet enni hag ar gristenien divar dro a gar kalz dont enni da bedi sant Herve.

Sant Herve en deuz ive eur chapel e PLOUFRAGAN a zo lost da Zant-Briek. Bep sul e vez lavaret an oferen enni; ar pardoun a vez d'an drede sul a viz gouere; ar barrisioniz a zo troet kenan da bedi sant Herve.



Skeuden e chapel I.-V. an
Neac'h e Trédaniel (C.-d-N.)

E chapel *Itroun Varia* an Neac'h, e TREDANIEL, etouez ar skeudennou koz e kaver hini sant Herve e abad dall. An dud a veve demdost d'ar c'hoat a c'houlenne digantan dioual o loaned hag a roe d'ezan gloan e prof.

Sant Herve en deuz skeudennou e LANISKAT, e GLOMEL, e PLOURIVO e SANT-MIKEAL, hag e SANT-SEVER.

Var unan deuz guer a liou iliz INTROUN VARIA AN ESPERANS e Sant Briek, e veler sant Herve: great e zeuz anezan eur manac'h a vev e-unan, pell deuz trouz ar bed, eur bal en e zourn hag eur bleiz eharz e dreid.

*
**

E eskobti GUENED, sant Herve en deuz eur chapel gaer var barrez GOURIN: eur pennadik bale ema deuz ar bourk ha savet e tle beza vardro ar bloaz 1500. Var brenestr ar c'heur hag en e greiz e veler maro hor Zalver; a ziou sant Korantin, a gleiz sant Herve gant e

benn-baz hag eur *chapeled* en eun dourn, hag en dourn all ar gorden m'eo stag ar bleiz outi.



Chapel Sant-Herve e Gourin (Morbihan)

Ar pardoun braz a vez d'ar zul diveza e miz guengolo. Ar belerined a deu gant a c'hezek, goude beza great ganto teir gueach tro ar chapel, a zisken divar o loaned, a drouc'h o lost hag a ro anezan e prof d'ar zant.

E LANGOELAN, eur chapel all en henor da zant Herve : e kichen eur feunteun. Deiz ar pardoun, evel e Gourin, an dud a deu gant o c'hezek.



Chapel saint Houarneau e Langonan (Morbihan)



Ar zant en he Japel e Langoëlan (Morbihan)

Iliz parrez KARO a zo guestlet da zant Herve.
Koz-koz eo : demdost d'ar bourk ar zant en deuz
eur feunteun gaer.

Hervez Dom Plaine, buez sant Herve a ioa dis-
pleget var guer a liou iliz MALESTROIT : setu perak,
evitan, sant Herve a dlie beza bet patron an iliz-
se; en dervez hirio na veler roud ebed varno deuz
sant Herve.

Sant Herve en doa c'hoaz chapelligou e GUÉ-
MÉNÉ-ROHAN, e BUBRY hag e PLOERDUT.

*
**

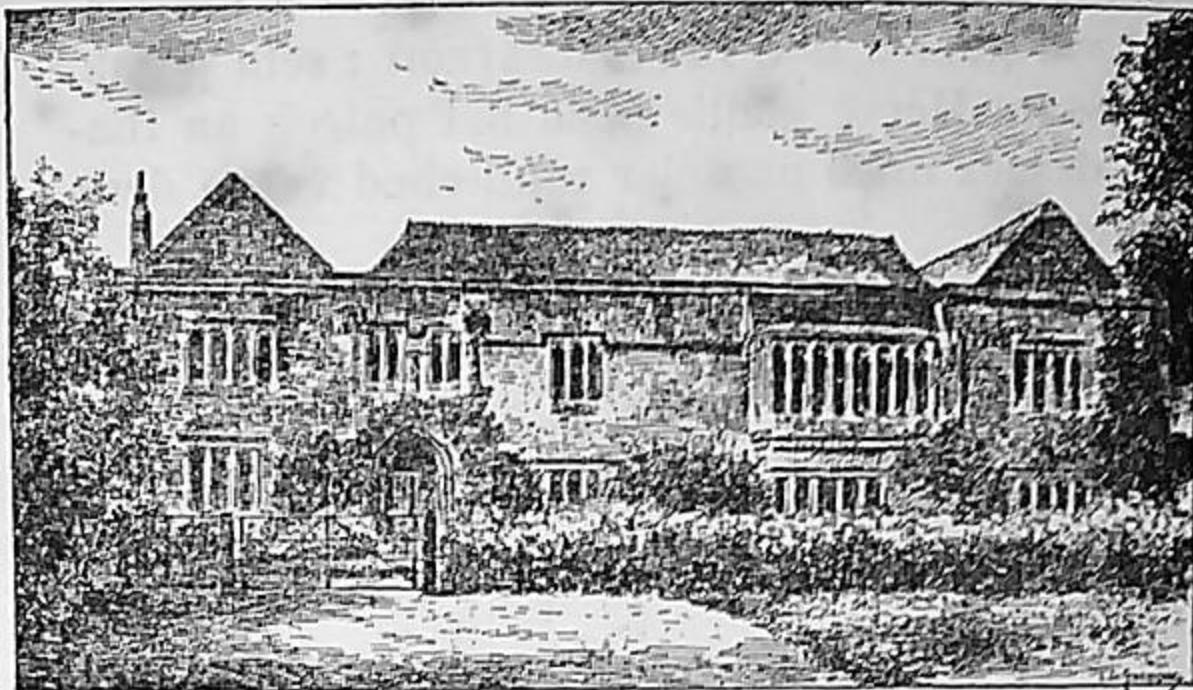
Sant Herve a vije bet patron diou barrez en
eskobti Roazoun :

1° SANT M'HERVE e kichen Vitré. — Evit en
deiz hirio, sant Herve n'eo ket patron ar barrez
ha netra na ziskuez e vije bet en amzer dremenet.

2° SANT-M'HERVON e kichen Montauban. Hervez
Dom Plaine, menec'h abatti Sant-Mean o doa savet
eur chapel eno evit labourerien ar c'hoat. Heb
douetans ebed, Sant-M'Hervon a zo eur barrez
koz, marteze deuz an unnekved kantved; hanvet
oa guechall Sant-Mervon deuz Dol, abalamour,
beteg marc'had 1801, ez oa stag deuz eskobti Dol.

Er bloaz 1846, persoun ar barrez, o kredi ez oa
sant Mervon ha sant Herve ar memes sant, a lakeaz
sant Herve da batron var e iliz hag abaoe gouel
ar barrez a vez great d'ar 17 a viz even pe ar zul
varlerc'h.

En despet d'an darempred a ioa, e amzer sant
Herve, etre Breiz-Izel ha Breiz-Veur, netra na ro



Leandi Lanhern (Bro-Gerne e Breiz-Veur)

tro da c'hoaranti ez eo bet sant Herve henoret e Breiz-Veur. Goulskoude, hervez lod, maner LANHERN, e Cornwal, a ioa guestlet da zant Herve. Abaoue an Dispac'h, leanezed ar C'harmel a zo o chom er maner-ze.

GER DIVEZA

Endro da Lanhouarne, da Venez Breiz ha d'ar Porzou, eo or beuz kavet an niver brasa a skeudennou, chapelliou, ilizou savet en henor da zant Herve.

Petra lavar an dra-ze ? — An dra-ze a ziskuez eo bet an tri leac'h-se eienen an henoriou rentet d'ezan gant ar Vretouned.

Ar skridou koz, evel m'or beuz guelet, a zeske d'eomp ive ar virionez-se.

En o skeudennou hon tud koz o deuz great, deuz sant Herve, avechou eur manac'h reder-bro, en e gichen Guiharan hag ar bleiz, — avechou all eun abad dall, en e zaouarn baz an Tad-Abad ha leor ar stolier.

Tud a zo bet ha n'o deuz anavezet evit beza skeudennou sant Herve nemed ar re o doa en e gichen Guiharan hag ar bleiz : ar re-ze eta a zo faziet ha faziet kalz. Dre-ze kals deus skeudennou sant Herve a zo bet dianavezet.

Heb douetans ebed, deuz barr an Nenvou sant Herve en deuz pardounet anezo.

Taolen ar skeudennou

PAJEN

Sant Herve Kemperven.

Sant Herve ha sant Herbot.

Landouzan en Drennec.....	8
Trelaouenan.....	14
Sant-Urfol er Wourc'h-Ven.....	20
Feunteun Lanhuarne.....	22
Skeuden Brennilis.....	25
Tour Lesneven.....	26
Locmajan e Plougin.....	28
Konomor eskumunuget.....	35
Sant-Salver e Roazon.....	48
Locmaze-Breventec.....	52
Iliz-Veur Roazon.....	53
Skeuden Hanvec.....	54
Bered Lanrivoare.....	60
Iliz Lanhuarne.....	74
Ermitaj Lanrivoare.....	75
Feunteun Lanrivoare.....	76
Skeuden e Lambaol-Guimiliau.....	77
Kalvar Pleyber-Krist.....	78

Skeuden e Kalvar Locmaze-Breventec.....	79
Skeudennik e Plonevez-Porzay.....	81
Gueren livet e Kerlaz.....	82
Skeuden e chapel ar Mene-Hom.....	83
Skeuden-mean e chapel ar Mene-Hom.....	84
Skeuden e chapel I.-V. Menfouez.....	85
Gueren livet en iliz-veur Kemper.....	86
Skeuden e Tregourez.....	88
Chapel var Menez-Breiz.....	90
Iliz koz ar Faouet.....	91
Iliz Kemperven.....	92
Skeuden er Faouet.....	93
Skeuden e Tredaniel.....	95
Chapel e Gourin.....	96
Chapel e Langoelan.....	97
Skeuden e Langoelan.....	98
Leandi Lanherne.....	100

Taolen

I. *Buez sant Herve*

I. — Ginivelez S. Herve.....	5
II. — Bugaleaj S. Herve.....	13
III. — S. Herve e Lann-Houarne.....	19
IV. — Konsil Menez-Breiz.....	31
V. — Maro S. Herve.....	39
VI. — Relegou S. Herve.....	45

II. *Henoriou ar Vretouned da zant Herve*

I. — Gouel S. Herve.....	51
II. — Ar pez a c'houlenner digant S. Herve	59
III. — Ilizou, chapelliou, skeudennou.....	73
Taolen ar skeudennou.....	103

MOULLET E BREST

4 RU AR C'HASTELL

1927